

PL
Z-21
(1,85)

PL Z-21(1,85)

Polska / Ministerstwo Oświaty i Wychowania / Instytut Programów Szkolnych:
Program szkoły podstawowej : historia ; klasy IV - VIII / Ministerstwo
Oświaty i Wychowania. Instytut Programów Szkolnych. - Wyd. 1. - Warszawa :
Wydawn. Szkol. i Ped., 1985. - 48 S.

Einheitssacht.: Lehrplan <Polska> / Geschichte / 1985

Grundschule, Kl. 4 - 8

ISBN 83-02-02876-2

85/5520 : 94/1576

Georg-Eckert-Institut BS78

1 203 801 6

MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

PROGRAM SZKOŁY PODSTAWOWEJ

HISTORIA
Klasy IV—VIII

WARSZAWA 1985
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Ministerium f. Bildung
u. Erziehung. Institut
f. Lehrpläne.

Lehrprogramm für die
Grundschule. Geschichte.
4.-8.Kl.

1. Auflage

Warszawa: Schul- und Pädagogische Verlagsanstalten,
1985.

MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

PROGRAM SZKOŁY PODSTAWOWEJ

HISTORIA
Klasy IV—VIII

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

69 5520

WARSZAWA 1985
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Program przygotowany w Instytucie Programów Szkolnych, zatwierdzony przez ministra oświaty i wychowania w dniu 3 I 1984 roku, nr SN-40-118/83, do realizacji w szkole podstawowej od roku szkolnego 1986/87.

Program rekomendował ministrowi oświaty i wychowania zespół programowy w składzie: doc. dr hab. Czesław Majorek — przewodniczący, dr Jerzy Centkowski — sekretarz, mgr Kazimierz Augustynek, prof. dr Wiesław Balcerak, mgr Elżbieta Czubaszek, mgr Krzysztof Denicki, mgr Wiesława Gall, prof. dr Bohdan Hillebrandt, mgr Mirosława Horoch, mgr Kazimiera Kirstajn, dr Edward Mierzwa, dr Janusz Osica, doc. dr hab. Janusz Rulka, mgr Teresa Smyl, mgr Włodzimierz Stobrawa, doc. dr hab. Adam Suchoński, prof. dr Jan Tomicki, doc. dr hab. Ryszard Wołoszyński, mgr Janina Zagalska, doc. dr hab. Alojzy Zielecki.

Program zawiera podstawowy materiał rzeczowy, który powinien być opracowany przez uczniów w toku procesu dydaktycznego. Dobór metod nauczania, szczegółowe ujęcie materiału, przydział godzin na realizację poszczególnych haseł, kolejność tematów jest sprawą nauczyciela.

ISBN 83-02-02876-2

© Copyright by
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1985

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1985
Wydanie pierwsze. Nakład 94 700 + 120 egz.
Arkuszy druk.: 3; wyd.: 3,4
Papier offset, kl. V, 70 g, rola 61 cm
Oddano do składania 1985.03.01
Podpisano do druku 1985.04.30
Druk ukończono w maju 1985 r.
WSiP Zakłady Graficzne w Bydgoszczy
Zam. nr 2789/381 MOiW-„M”

PL
2-21
(1,85)

SPIS TREŚCI

Cele kształcenia i wychowania	4
Treści kształcenia i wychowania	5
Klasa IV	5
Klasa V	11
Klasa VI	16
Klasa VII	22
Klasa VIII	28
Zagadnienia związane z realizacją programu	37

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Zadaniem historii jako przedmiotu nauczania w szkole podstawowej jest:

- zapoznanie uczniów z dziejami państwa i narodu polskiego i z wybranymi elementami historii powszechnej;
- ukazanie młodzieży najważniejszych etapów rozwoju cywilizacyjnego ludzkości oraz genezy współczesnych stosunków społeczno-gospodarczych, ustrojowych, politycznych i kulturalnych;
- ukazanie związków między różnymi dziedzinami życia społecznego oraz powiązań historii ojczyzny z dziejami powszechnymi;
- kształtowanie racjonalnego poglądu na miejsce Polski w świecie oraz stosunki między państwami i narodami;
- rozwijanie krytycyzmu oraz samodzielności myślenia, a także eliminowanie ze świadomości uczniów różnego rodzaju mitów i zafałszowań;
- stopniowe wdrażanie do myślenia nomotetycznego, do dostrzegania i rozumienia podstawowych prawidłowości rozwoju historycznego.

Nauczanie historii powinno służyć przygotowaniu uczniów do aktywnego i świadomego udziału w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym kraju, do twórczej pracy dla dobra socjalistycznej Polski.

W tym zakresie szczególnego znaczenia nabiera:

- wdrażanie wychowanków do myślenia kategoriami życia społecznego i państwowego;
- kształtowanie emocjonalnych i racjonalnych więzi z postępowymi tradycjami polskiego życia narodowego i państwowego, w tym z rewolucyjnymi tradycjami polskiego ruchu robotniczego;
- ukazywanie twórczego wkładu Polski i Polaków do dorobku kulturalnego świata;
- kształtowanie szacunku dla państwa socjalistycznego;
- budzenie poszanowania dla innych narodów i ich dorobku;
- rozwijanie wrażliwości na niesprawiedliwość i krzywdę społeczną;
- wychowanie w duchu humanizmu, tolerancji i zbliżenia między narodami.

Nauczanie historii ma również rozwijać zainteresowania historyczne uczniów, przygotować ich do dalszej nauki oraz do udziału w edukacji permanentnej. Z tego punktu widzenia szczególnego znaczenia nabiera kształtowanie krytycyzmu i samodzielności myślenia. Preferowanie metod poszukujących oraz kształtowanie umiejętności korzystania zarówno z podręcznika, jak i innych źródeł informacji winno służyć realizacji tych zadań.

TRZEŚCI KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

KLASA IV

(2 godziny tygodniowo)

I. O czym będziemy się uczyć na lekcjach historii (4 godziny)

1. Podróże w dawne czasy

Historia mówi o ludziach i wydarzeniach z przeszłości.
Pozostałości dawnych czasów źródłem naszej wiedzy o przeszłości.
Wykopaliska, zabytki, rękopisy, stare księgi.

2. Nasza miejscowość dziś i dawniej

Nowe i stare budowle w naszej miejscowości (lub okolicy).
Legendsy i pamiątki z przeszłości. Izby pamięci narodowej.

II. Życie ludzi w dawnych czasach (12 godzin)

1. W jaskini

Epizod. Odkrycie w jaskini. Wizyta u archeologów.
Informacje. Najdawniejsze mieszkania ludzi (25 000 lat temu).
Sposoby zdobywania pożywienia. Ubiór, narzędzia pracy i walki.

2. W Biskupinie

Epizod. Odkrycie osady.
Informacja. Osada sprzed 2500 lat. Wygląd osady. Zajęcia i warunki życia mieszkańców.

3. Na zamku książęcym

Epizod. Pasowanie na rycerza.
Informacje. Charakter obronny budowli. Życie i obyczaje mieszkańców zamku.

4. Miasta 500 lat temu

Epizod. Na Rynku Krakowskim i w Sukiennicach.
Informacje. Wygląd miasta średniowiecznego. Warunki życia i zajęcia mieszkańców.

5. W chłopskiej zagrodzie 500 lat temu

Epizod. Z życia rodziny chłopskiej.

Informacje. Opis zagrody chłopskiej i jej wyposażenia. Warunki pracy i życia chłopów.

6. W pałacu magnata 250 lat temu

Epizod. Wizyta u magnata.

Informacje. Wygląd pałacu. Zamożność magnatów, ich zajęcia i rozrywki. Dworzanie, służba.

7. W mieście przed stu laty

Epizod. Tramwajem konnym po Warszawie.

Informacje. Pałace. Kamienice czynszowe. Bruki. Oświetlenie ulic.

Warunki pracy i życia mieszkańców.

III. Obrazy z dziejów Polski (44 godziny)¹

1. W kraju Mieszka I*

Epizod. W starym Gnieźnie.

Informacje. Polska przed 1000 lat. Ziemie i ludzie. Gniezno stolicą Polski. Sąsiedzi Polski: Czesi i Niemcy. Mieszko I i Dobrawa. Przyjęcie chrześcijaństwa.

2. Bolesław Chrobry pierwszym królem Polski *

Epizod. Zjazd w Gnieźnie w 1000 r.

Informacje. Bolesław Chrobry. Stosunki z sąsiadami. Koronacja (1025 r.).

3. Obrona Polski

Epizod. Pod Głogowem.

Informacje. Najazd Niemców na ziemię polską. Walki prowadzone z Niemcami przez Bolesława Krzywoustego.

4. Król Władysław Łokietek

Epizod. Koronacja Władysława Łokietka na Wawelu.

Informacje. Rozbicie dzielnicowe Polski. Walka Władysława Łokietka o zjednoczenie ziem polskich. Bitwa pod Płowcami.

5. Kazimierz Wielki dobrym gospodarzem*

Epizod. Uczta u Wierzyńka.

Informacje. Kazimierz Wielki królem Polski. Spisanie praw. Założenie uniwersytetu w Krakowie. Rozwój miast i handlu. Budowa zamków. Stosunki z sąsiadami.

¹ Tematy działu III opatrzone gwiazdką mają charakter obowiązkowy, z pozostałych — nauczyciel powinien zrealizować przynajmniej osiem.

6. Na polach Grunwaldu w 1410 r.*

Epizod. Po bitwie (chorągwie krzyżackie u stóp króla Władysława Jagiełły).
Informacje. Napady Krzyżaków na ziemię polskie. Sojusz z Litwinami. Wielkie zwycięstwo w 1410 r.

7. Powrót Polski nad Bałtyk

Epizod. Przybycie posłów pruskich do króla Kazimierza Jagiellończyka.
Informacje. Wojna trzynastoletnia z zakonem krzyżackim i pokój toruński.

8. Wśród żaków krakowskich*

Epizod. Z życia żaków krakowskich.
Informacje. Odnowienie uniwersytetu krakowskiego przez Władysława Jagiełłę. Polacy i cudzoziemcy na studiach w Krakowie. Warunki życia i nauki.

9. Z wizytą u dziejopisa

Epizod. Obrazek z życia synów Kazimierza Jagiellończyka.
Informacje. Jan Długosz — uczony polski, nauczyciel synów królewskich, autor *Dziejów Polski*.

10. U Wita Stwosza*

Epizod. Praca przy ołtarzu w kościele Mariackim w Krakowie.
Informacje. Wit Stwosz i jego dzieło.

11. W drukarni krakowskiej

Epizod. Praca w drukarni.
Informacje. Książki rękopiśmienne. Wynalazek druku (Gutenberg).
Druk książki w języku polskim.

12. Mikołaj Kopernik*

Epizod. Rozmowa z przyjacielem o wielkim odkryciu.
Informacje. Studia Kopernika w Krakowie i we Włoszech. Działalność na Warmii.
Obserwacje astronomiczne.

13. Wawel Zygmuntów*

Epizod. Zawieszenie dzwonu Zygmunta.
Informacje. Przebudowa zamku królewskiego na Wawelu. Wybitni pisarze i artyści na dworze królewskim.

14. Potop szwedzki (1655—1660)*

Epizod. Bitwa nad Pilicą.
Informacje. Najazd Szwedów na Polskę. Obrona Częstochowy. Stefan Czarniecki.
Walka ze Szwedami. Pokój w Oliwie.

15. Król Jan III Sobieski*

Epizod. Bitwa pod Wiedniem.

Informacje. Wojny Polaków z Turkami. Pałac w Wilanowie.

16. Dzień 3 Maja w Warszawie*

Epizod. Król zaprzysięga Konstytucję.

Informacje. Sejm Czteroletni. Konstytucja 3 Maja i jej twórcy.

17. Powstanie Kościuszkowskie*

Epizod. Przysięga Tadeusza Kościuszki na Rynku Krakowskim.

Informacje. Zagrożenie niepodległości. Tadeusz Kościuszko. Bartosz Głowacki. Jan Kiliński. Klęska powstania. Upadek państwa polskiego (1795 r.).

18. Legiony Dąbrowskiego*

Epizod. W obozie legionistów.

Informacje. Patrioci polscy na obczyźnie. Napoleon. Utworzenie Legionów. Jan Henryk Dąbrowski. Powstanie polskiego hymnu narodowego.

19. Księstwo Warszawskie

Epizod. Pod Raszynem.

Informacje. Utworzenie Księstwa Warszawskiego. Książę Józef Poniatowski. Wojsko polskie.

20. Powstanie Listopadowe (1830—1831)*

Epizod. Noc listopadowa w Warszawie.

Informacje. Sprzysiężenie podchorążych. Piotr Wysocki. Walki powstańcze.

21. Na obczyźnie*

Epizod. Powitanie emigrantów polskich przez mieszkańców Lipska (Brukseli lub Paryża).

Informacje. Emigracja z kraju po upadku Powstania Listopadowego.

Adam Mickiewicz, Joachim Lelewel, Fryderyk Chopin.

22. Powstanie Styczniowe (1863—1864)*

Epizod. W oddziale powstańczym w Górach Świętokrzyskich.

Informacje. Dlaczego Polacy chwycili za broń? Noc styczniowa i decyzje Rządu Narodowego. Wojna partyzancka. Romuald Traugutt. Upadek powstania.

23. W obronie polskiej mowy*

Epizod. Strajk dzieci we Wrześni.

Informacje. Prześladowanie Polaków w zaborze pruskim. Opór społeczeństwa polskiego.

24. Partia Proletariat*

Epizod. Ludwik Waryński wśród robotników.

Informacje. O co walczyli socjaliści? Życie i działalność Ludwika Waryńskiego.

25. Pod czerwonymi sztandarem

Epizod. 1 maja 1905 roku w Warszawie.

Informacje. Rewolucja 1905 r. na ziemiach polskich. Strajk szkolny.

26. Polska znowu wolna*

Epizod. Na ulicach Warszawy w listopadzie 1918 r.

Informacje. Okoliczności w jakich Polska odzyskała niepodległość (wojna między zaborcami, wysiłki narodu polskiego, zwycięstwo Rewolucji Październikowej).

27. Jak powstała Gdynia

Epizod. Uroczystość nadania Gdyni praw miejskich 1925 r.

Informacje. Dlaczego Polacy musieli zbudować nad Bałtykiem nowy wielki port. Rozbudowa Gdyni.

28. Westerplatte*

Epizod. Obrona placówki w dniu 1 września 1939 r.

Informacje. Najazd Niemców hitlerowskich na Polskę. Obrona kraju. Bohaterstwo żołnierza polskiego i ludności cywilnej.

29. Lotnicy polscy w bitwie o Anglię*

Epizod. Z walk powietrznych Dywizjonu 303.

Informacje. Udział Polaków w walkach na frontach zachodnich. Monte Cassino.

30. Lenino*

Epizod. Na polu bitwy.

Informacje. Utworzenie 1 Dywizji im. Tadeusza Kościuszki w ZSRR i jej udział w walkach z Niemcami hitlerowskimi.

31. Tajna szkoła

Epizod. Lekcja na tajnym komplecie.

Informacje. Terror okupanta. Walka z kulturą polską. Różne formy oporu.

32. Partyzanckim szlakiem

Epizod. W oddziale partyzanckim w Lasach Janowskich.

Informacje. Walki partyzanckie, udział młodzieży, współpraca z partyzantką radziecką.

33. Powstanie Warszawskie*

Epizod. Godzina „W”.

Informacje. Wybuch powstania. Wyzwolenie miasta. Bohaterstwo powstańców

i ludności cywilnej. Udział dzieci i młodzieży w powstaniu. Upadek powstania. Zniszczenie miasta.

34. 22 Lipca 1944 r. w wyzwolonym Lublinie*

Epizod. W wyzwolonym Lublinie.

Informacje. Wyzwolenie ziem polskich. Powstanie PKWN i jego Manifest. Przejmowanie ziemi przez chłopów a fabryk przez robotników.

35. Polska flaga nad Bałtykiem

Epizod. Uroczystość zaślubin z morzem.

Informacje. Walki I Armii Wojska Polskiego o Wał Pomorski. Zdobywanie Kołobrzegu.

36. Żołnierz polski w szturmie Berlina*

Epizod. Zawieszenie biało-czerwonej flagi na niemieckiej Kolumnie Zwycięstwa.

Informacje. Udział Polaków w forsowaniu Odry i walkach o Berlin. Polsko-radzieckie braterstwo broni.

37. Odbudowa Warszawy*

Epizod. Prace przy odbudowie zniszczonej stolicy w 1945 r.

Informacje. Zniszczenie Warszawy, jej odbudowa i rozbudowa.

38. Nowa Huta*

Epizod. Pierwsze dni pracy młodzieżowej brygady przy budowie Nowej Huty.

Informacje. Udział młodzieży. Dalsza rozbudowa kombinatu.

39. Odbudowa Zamku Królewskiego w Warszawie*

Epizod. Z wycieczką szkolną na Zamku Królewskim.

Informacje. Zniszczenie Zamku. Udział społeczeństwa i Polonii w jego odbudowie. Trudności rekonstrukcji. Najcenniejsze zbiory. Zamek świadectwem przeszłości narodowej.

Pojęcia

Książę, król, rycerz, chłop, rzemieślnik, robotnik, fabrykant, partyzant, patriota, powstanie, wojna, pokój, koronacja, konstytucja, manifest, zamek, gród, miasto.

UMIĘTNOŚCI

Koncentracja uwagi na głównym wątku opowiadania nauczyciela oraz czytanie ze zrozumieniem tekstu podręcznika.

Wskazywanie na mapie miejscowości.

Wypowiadanie się na określony temat, przedstawienie treści przeczytanego tekstu własnymi słowami. Umieszczanie wydarzeń historycznych w przedziałach 1000, 500, 250 i 100 lat.

Uzserogowanie ważniejszych epizodów-obrazów w kolejności chronologicznej.

KLASA V

(2 godziny tygodniowo)

I. Czas w historii (godzina)

Mierzenie czasu minionych wydarzeń

Podstawowe pojęcia: tysiąclecie, wiek, era. Sposoby obliczania czasu.

II. Życie ludzi w najdawniejszych czasach (2 godziny)

1. Najdawniejsi zbieracze i łowcy

Życie w koczowniczej gromadzie. Sposoby zdobywania pożywienia: zbieractwo, łowiectwo, rybołówstwo. Korzystanie z ognia. Narzędzia i broń z kamienia oraz drewna, kości i rogu — epoka kamienia. Mieszkania: jaskinie (np. w Ojcowie), szałas.

2. Początki i rozwój rolnictwa

Oswojenie zwierząt i uprawa zbóż. Znaczenie gospodarki rolniczej — osiadły tryb życia i wzrost liczebny wspólnoty. Wspólna gospodarka i równy podział plonów. Wytapianie metali: miedź, brąz, żelazo. Początki rzemiosła i handlu. Kopalnie krzemienia w Krzemionkach i osada Biskupin.

III. Starożytny Wschód (10 godzin)

1. W dolinie Nilu

Egipt darem Nilu. Nawadnianie pól uprawnych. Warunki życia i pracy chłopów w Egipcie.

2. Państwo faraonów

Urzędnicy. Pismo. Nierówności w społeczeństwie. Władza faraona.

3. W świątyni egipskiej

Wierzenia Egipcjan. Najważniejsze bóstwa. Kult faraona. Świątynie. Rola kapłanów w starożytnym Egipcie.

4. Piramidy egipskie

Wiara Egipcjan w życie pozagrobowe. Umiejętności balsamowania zwłok. Budowanie piramidy dla faraona i grobowców dla możnych. Początki nauki — medycyna, matematyka, astronomia.

5. W dolinie Eufratu i Tygrysu

Warunki życia i zajęcia ludności w Mezopotamii. Rozwój handlu. Miary i wagi. Pismo klinowe. Babilon — wielkie miasto w Mezopotamii.

6. Prawa króla Hammurabiego

Monarchia despotyczna. Kodeks Hammurabiego (XVIII w. p.n.e.) i jego znaczenie.

7. Palestyna i jej mieszkańcy

Położenie geograficzne Palestyny. Ludność. Wierzenia religijne. Biblia.

IV. Starożytna Grecja (12 godzin)

1. Starożytna Grecja i jej mieszkańcy

Położenie Grecji. Plemiona greckie. Warunki życia Greków. Zajęcia ludności. Życie codzienne.

2. Bogowie i bohaterowie Greków

Wierzenia Greków. Bogowie greccy. Mity. Mit o Prometeuszu, Heraklesie oraz Dedalu i Ikarze.

3. Pieśni o bohaterach

Homer. Wojna trojańska. Wędrowki Odysa.

4. Na stadionie w Olimpii

Olimpiady. Pierwsze igrzyska — 776 r. p.n.e. Igrzyska olimpijskie czynnikiem łączącym Greków.

5. Walka Greków w obronie niepodległości

Podboje Persów. Zagrożenie niepodległości państw greckich. Bitwa pod Maratonem (490 r. p.n.e.) i jej znaczenie. Termopile. Bitwa morska koło wyspy Salamin (480 r. p.n.e.). Bohaterstwo Greków.

6. Życie w Sparcie

Spartiaci i heloci. Wychowanie spartańskie i jego cele.

7. Życie w Atenach w V wieku p.n.e.

Rozkwit Aten po wojnach perskich. Demokracja ateńska. Perykles. Życie niewolników.

8. Kultura grecka

Architektura grecka. Świątynie. Rzeźba — Fidiasz. Ceramika. Przedstawienia teatralne w Atenach. Tragedia i komedia. Znaczenie teatru w życiu Greków.

9. Podboje Aleksandra Macedońskiego (IV w. p.n.e.)

Macedonia. Aleksander Wielki i jego podboje. Zetknięcie się cywilizacji greckiej i cywilizacji starożytnego Wschodu. Powstanie monarchii hellenistycznych.

V. Starożytny Rzym (15 godzin)

1. Powstanie Rzymu

Italia i jej mieszkańcy. Podania o powstaniu Rzymu. Legendarna data założenia miasta — 753 r. p.n.e.

2. Republika rzymska

Urządncy. Senat. Zgromadzenie. Wojsko rzymskie. Podbój Italii. Polityka Rzymu wobec ludów Italii.

3. Wojny Rzymu z Kartagimą

Konflikt z Kartagimą. Wyprawa Hannibala. Bitwa pod Kannami (216 r. p.n.e.). Zburzenie Kartaginy.

4. Niewolnictwo w Rzymie i powstanie Spartakusa

Sposoby zdobywania niewolników. Gladiatorzy. Powstanie Spartakusa. Przyczyny upadku powstań niewolników.

5. Podboje rzymskie

Podboje świata śródziemnomorskiego. Zdobycie Galii przez Cezara. Wyzysk prowincji.

6. Cesarstwo rzymskie

Upadek republiki rzymskiej. Rządy Cezara (44 r. p.n.e.). Panowanie Augusta. Władza cesarska.

7. Kultura i osiągnięcia techniczne Rzymian

Wpływy greckie w kulturze rzymskiej. Własne osiągnięcia Rzymian. Prawo rzymskie. Technika. Budownictwo. Wodociągi, łaźnie, drogi, mosty. Poczta. Życie codzienne w Rzymie.

8. Romanizacja prowincji

Ludy zamieszkujące imperium rzymskie i ich różne tradycje kulturowe. Rola języka łacińskiego. Romanizacja prowincji zachodnich i jej znaczenie.

9. Na bursztynowym szlaku

Kontakty handlowe Rzymian z ziemiami nad Wisłą i Odrą. Wyroby rzymskie znajdowane na naszych ziemiach.

10. Wierzenia religijne ludów imperium rzymskiego

Tradycyjna religia rzymska. Wierzenia ludów podbitych. Religie wschodnie.

11. Początki chrześcijaństwa

Powstanie chrześcijaństwa. Ewangelie. Rozpowszechnianie się chrześcijaństwa w imperium rzymskim. Chrześcijaństwo religią panującą (państwową).

12. Upadek cesarstwa rzymskiego (476 r.)

Rozkład wewnętrzny państwa. Najazdy barbarzyńców. Obrona granic. Cesarstwo wschodnie i zachodnie. Wędrowki ludów.

VI. Europa we wczesnym średniowieczu: kręgi kultury, ośrodki życia politycznego (6 godzin)

1. Cesarstwo bizantyjskie (Bizancjum)

Konstantynopol ośrodkiem życia politycznego i kościelnego. Architektura i sztuka plastyczna. Pismo. Oddziaływania na inne kraje.

2. Arabowie

Mahomet. Islam nową religią. Ekspansja Arabów.

3. Europa Zachodnia

Państwa germańskie, ludy celtyckie. Państwo Karola Wielkiego. Powstanie Francji. Niemiec. Anglia. Skandynawia. Odnowienie cesarstwa przez Ottonów.

4. Pierwsze państwa słowiańskie

Państwo Wielkomorawskie. Początki państwa czeskiego. Ruś Kijowska.

VII. Początki i rozwój państwa polskiego w X—XII w. (12 godzin)

1. Plemiona polskie i ich siedziby

Rozmieszczenie plemion polskich. Pierwsze organizacje państwowe.

2. Mieszko I władcą Polan

Piastowie. Państwo Mieszka I (obszar i organizacja). Chrzt Mieszka (966 r.). Rola Kościoła. Polska w kręgu kultury europejskiej. Rola łaciny.

3. Bolesław Chrobry przyjmuje Ottona III

Niemcy a Polska. Umocnienie państwa polskiego przez Bolesława Chrobrego. Święty Wojciech i rola jego kultu. Zjazd w Gnieźnie w 1000 roku i jego znaczenie.

4. Chrobry zwycięża cesarza niemieckiego

Wojny z Niemcami (rola grodów) zakończone pokojem w Budziszynie. Koronacja Chrobrego (1025 r.).

5. Bolesław Śmiały

Kryzys i odnowienie monarchii. Katastrofa Bolesława.

6. Bolesław Krzywousty broni niezależności Polski

Walka z najazdem niemieckim w obronie jedności i samodzielności państwa polskiego. Obrona Głogowa. Przyłączenie Pomorza Gdańskiego do Polski. Chrystianizacja Pomorza Zachodniego.

7. Życie ludzi za pierwszych Piastów

Krajobraz Polski Piastowskiej: lasy, wsie, grody; klasztory i zajęcia mnichów, śred-

niowieczne książki (roczniki, kroniki, żywoty świętych). Rola obrazów. Pieśni i przekazy ustne. Romańskie budowle.

8. Polska i jej sąsiedzi za Bolesława Chrobrego
(lekcja powtórzeniowa)

VIII. Polska podzielona — rozbięcie dzielnicowe (9 godzin)

1. U Słowian między Odrą a Łabą

Niemcy zagarniają ziemie Słowian. Powstanie Marchii Brandenburskiej. Utrata przez Polskę Pomorza Zachodniego.

2. Polska dzielnicowa

Testament Bolesława Krzywoustego (1138 r.), seniorat i jego upadek. Główne dzielnice.

3. Krzyżacy tworzą państwo zakonne

Sprowadzenie i osiedlenie Krzyżaków na ziemiach polskich. Podbój Prus i utworzenie państwa krzyżackiego. Losy ludności pruskiej. Nowe państwo — niebezpieczeństwo dla Polski.

4. Bitwa pod Legnicą — 1241 r.

Podbój Rusi przez Tatarów. Najazd Tatarów na Polskę. Bitwa pod Legnicą i jej znaczenie.

5. Życie ludzi w okresie rozbięcia dzielnicowego

Wieś (osadnictwo), miasto — wygląd miasta. W średniowiecznym Krakowie.

Tematy powtórzeniowe do wyboru

1. Co zawdzięczamy ludom starożytnego Wschodu, Grekom i Rzymianom?
2. Życie ludzi w starożytnej Grecji.
3. Życie ludzi w starożytnym Rzymie.
4. Polska za pierwszych Piastów.
5. Rola Piastów w budowie państwowości Polski.

Pojęcia

Ojczyzna, państwo, monarchia despotyczna, faraon, państwo-miasto, niewolnictwo, niewolnik, kolonizacja, demokracja ateńska, obywatel, republika, cesarz, cesarstwo, kultura antyczna, piramida, hieroglify, mit, teatr, olimpiada, świątynia, katedra, religia, pogaństwo, chrześcijaństwo, kościół, papież, styl romański, papież, biskup, klasztor, opat, roczniki, kroniki, żywoty świętych, gród, podgrodzie, drużyna, cech, czynsz, dziesięcina.

UMIEJĘTNOŚCI

Umieszczenie wydarzeń historycznych przed i w naszej erze w granicach 1000—100 lat oraz w pierwszej i drugiej połowie tysiąclecia, wieku. Wskazywanie na mapie krajów starożytnego Wschodu, Grecji, Rzymu, Bizancjum i państw Europy Zachodniej, kierunków ekspansji (np. Arabów), szlaków handlowych (np. bursztynowego). Wykorzystanie rycin w podręczniku jako źródła informacji. Podział znanego tekstu na części: ułożenie prostego planu (selekcja materiału). Przygotowanie opowiadania na określony temat. Omawianie tematu na podstawie wybranego fragmentu lektury. Próby samodzielnego spostrzegania, szukania wyjaśnień i porównania.

Znajomość dat

Umieszczanie na linii chronologicznej następujących dat: XVIII w. p.n.e., XIII—XI w. p.n.e., 776 r. p.n.e., 753 r. p.n.e., 490 r. p.n.e., 480 r. p.n.e., V w. p.n.e., IV w. p.n.e., 216 r. p.n.e., 476 r., 622 r., 843 r., 966 r., 1000 r., 1025 r., 1138 r., 1241 r.

KLASA VI

(2 godziny tygodniowo)

I. Rozkwit państwa polskiego w XIV-XV w. (8 godzin)

1. Zjednoczenie Polski za Władysława Łokietka

Próby zjednoczenia państwa polskiego. Walka Łokietka o zjednoczenie kraju. Utrata Pomorza Gdańskiego i Śląska. Koronacja Władysława Łokietka — 1320 r. Najazdy Krzyżaków na Wielkopolskę i Kujawy. Bitwa pod Płowcami (1331 r.).

2. Państwo Kazimierza Wielkiego

Stan Polski po śmierci Łokietka. Rozwój osadnictwa. Rozbudowa miast. Handel międzynarodowy. Żupy solne. Spisanie i uporządkowanie praw. Wzmocnienie obronności kraju — rycerstwo wojskiem królewskim. Założenie uniwersytetu krakowskiego (1364 r.).

3. Społeczeństwo polskie

Stany. Stan rycerski i rola możnowładztwa. Herby. Mieszczanie i chłopci. Przywilej koszycki (1374 r.).

4. Polityka zagraniczna Kazimierza Wielkiego

Uгода z Luksemburgami, procesy polsko-krzyżackie. Układy polsko-węgierskie o następstwie tronu. Oderwanie Śląska. Przyłączenie Rusi Halickiej. Zjazd monarchów w Krakowie.

5. Unia Polski z Litwą

Stosunki polsko-litewskie. Układ w Krewie (1385 r.). Jagiellonowie na tronie polskim. Losy unii w XIV wieku.

6. Wojna z Krzyżakami

Przygotowanie do wojny. Bitwa pod Grunwaldem (15 VII 1410 r.). Pokój toruński w 1411 r. Spór polsko-krzyżacki o Pomorze na soborze w Konstancji. Paweł Włodkowic.

7. Turcy w Europie. Upadek cesarstwa bizantyjskiego

Walki Turków osmańskich na Bałkanach. Węgry wobec ekspansji tureckiej. Unia polsko-węgierska. Bitwa pod Warną, śmierć króla Władysława Warneńczyka (1444 r.). Upadek Konstantynopola (1453 r.).

8. Odzyskanie Pomorza Gdańskiego

Związek Pruski. Wojna 13-letnia z Krzyżakami. Pokój toruński (1466 r.). Prusy zakonne lennem Polski. Wzrost znaczenia Wisły jako szlaku komunikacyjnego i drogi handlowej. Rozwój Gdańska i handlu zagranicznego.

II. Kultura późnego średniowiecza (3 godziny)

Kultura rycerska i mieszczańska. Obyczaje rycerskie, kanon rycerstwa, obowiązki moralne, wzorzec chrześcijański rycerza. Oświata i nauka — powstanie uniwersytetów. Polacy na studiach zagranicznych. Akademia Krakowska. Piśmiennictwo łacińskie. *Historia Polski* Jana Długosza. Rozwój języka polskiego i piśmiennictwa. Styl gotycki w budownictwie i sztukach plastycznych. Architektura gotycka. Wit Stwosz — Ołtarz Mariacki.

III. Wielkie odkrycia geograficzne i podboje kolonialne (3 godziny)

1. Poszukiwanie nowych szlaków handlowych

Udoskonalenie środków żeglugi (kompas, mapy żeglarskie). Wyobrażenia o Ziemi. Poszukiwanie nowej drogi morskiej do Indii.

2. Wielkie odkrycia geograficzne

Kultura ludów okresu prekolumbijskiego. Odkrycie Ameryki przez K. Kolumba (1492 r.). Znalazienie drogi do Indii. Pierwsza podróż dookoła świata (F. Magellan).

3. Skutki odkryć geograficznych

Podział zdobyczy kolonialnych między Hiszpanią i Portugalią. Ucisk ludności tubylczej.

Skutki odkryć geograficznych: nowe ośrodki życia gospodarczego w Europie i nowe szlaki handlowe.

IV. Kultura włoskiego odrodzenia (2 godziny)

Podstawy gospodarze i społeczne przemian w kulturze. Mecenat artystyczny. Studia nad antykiem. Humanizm. Nowa koncepcja człowieka i świata. Wynalazek druku. Wybitni przedstawiciele literatury, nauki i sztuki włoskiego odrodzenia. Renesans w innych krajach.

V. Reformacja i kontrreformacja w Europie (3 godziny)

1. Narodziny i rozwój reformacji w Niemczech

Niemcy w początkach XVI w. Kryzys Kościoła. Wystąpienie Marcina Lutra (1517 r.). Walki społeczne i religijne w Niemczech. Pokój w Augsburgu. Rozbicie polityczne i wyznaniowe w Niemczech.

2. Reformacja w krajach Europy Zachodniej i początki kontrreformacji
Szerzenie się wyznań reformacyjnych w Europie. Utworzenie kościoła anglikańskiego. Kościół katolicki wobec reformacji. Jezuita. Sobór trydencki. Odnowa Kościoła.

VI. Polska złotego wieku na tle europejskim (8 godzin)

1. Pozycja polityczna Polski w XVI wieku. Polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów

Umocnienie pozycji Polski nad Bałtykiem. Hołd pruski (1525 r.). Stosunki z Księstwem Moskiewskim. Wojna o Inflanty. Początki polskiej floty.

2. Gospodarka polska XVI wieku

Powstanie folwarku pańszczyźnianego. Zboże polskie na rynkach europejskich. Spław wiślany i rozwój Gdańska. Ustawodawstwo ograniczające prawa chłopów. Górnictwo i hutnictwo. Miasta i rzemiosło. Stosunki społeczne i narodowościowe w miastach. Polityka antymieszczańska szlachty.

3. Ukształtowanie się Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Demokracja szlachecka

Szlacheckie przywileje nietykalności osobistej i majątkowej. Statuty niezawskie, *nihil novi*, sejmiki i sejm walny. Ruch egzekucyjny. Wojsko kwarciane. Unia lubelska (1569 r.). Rzeczpospolita Obojga Narodów — terytorium i ludność.

4. Pierwsze wolne elekcje

Artykuły henrykowskie i *pacta conventa*. Panowanie Stefana Batorego i jego polityka zagraniczna. Jan Zamoyski. Piechota wybraniecka.

5. Renesans w Polsce

Wpływ kultury włoskiej. Wzrost poczucia narodowego. Rozwój nauki, literatury, sztuki i architektury. Wkład Polski do kultury i nauki europejskiej (M. Kopernik, A. F. Modrzewski).

6. Reformacja w Polsce

Główny nurt reformacji w Polsce: luteranizm, kalwinizm, bracia polscy. Kościół katolicki wobec reformacji. Tolerancja religijna (konfederacja warszawska). Szkolnictwo różnowiercze. Działalność jezuitów w Polsce. Piotr Skarga. Unia brzeska.

VII. Przemiany polityczne i społeczne w Polsce XVII w. (6 godzin)

1. Rzeczpospolita szlachecka za pierwszych Wazów

Wzrost znaczenia magnaterii i schyłek demokracji szlacheckiej. Interwencja polska w Rosji (Kłuszyn 1610 r.). Wojny polsko-szwedzkie (Kircholm 1605 r.). Wojny z Turcją (Cecora 1620 r., Chocim 1621 r.). Problem tatarski.

2. Powstanie Chmielnickiego

Spoleczne, narodowe i religijne (unia brzeska) podłoże powstania. Przebieg powstania. Ugoda w Perejasławiu i wojny Rosji z Rzeczpospolitą. Ugoda w Hadziaczu. Rozejm andruszowski.

3. Najazd Szwedów na Polskę

Przyczyny konfliktu polsko-szwedzkiego. Najazd Szwedów na Polskę (1655 r.). Stefan Czarniecki. Obrona Jasnej Góry. Śluby Jana Kazimierza. Wyparcie Szwedów i udział w tym chłopów. Utrata lenna pruskiego. Skutki wojny.

4. Rzeczpospolita w II połowie XVII wieku

Kryzys polityczno-ustrojowy (pierwsze *liberum veto*) i próby reform. Wojny z Turcją. Zwycięstwo Jana III Sobieskiego pod Wiedniem (1683 r.).

5. Kultura i nauka w dobie baroku

Barok w Europie. Architektura i malarstwo. Rozwój filozofii (Kartezjusz) oraz nauk matematycznych i przyrodniczych (Kepler, Newton). Sztuka i literatura polskiego baroku.

VIII. Polska i państwa sąsiednie w I połowie XVIII w. (4 godziny)

1. Wzrost znaczenia Austrii, Rosji i Prus

Monarchia Habsburgów. Reformy Piotra I w Rosji. Powstanie królestwa pruskiego i jego militarny charakter. Zaborcza polityka Fryderyka II.

2. Polska pod rządami Sasów

Rozkład wewnętrzny państwa. Ingerencja państw sąsiednich w sprawy polskie. Uzależnienie Rzeczypospolitej od państw ościennych. Upadek kultury i przejawy odrodzenia (*Collegium Nobilium*). Projekty reform ustrojowych (Konarski, Leszczyński). Pierwsze manufaktury.

IX. Pierwszy rozbiór Polski. Próby reform Rzeczypospolitej (5 godzin)

1. Ostatnia elekcja w Polsce. Pierwszy rozbiór

Reformy sejmu konwokacyjnego. Elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego. Konfederacja barska. I rozbiór Polski (1772 r.).

Reformy sejmu rozbiorowego.

2. Ożywienie gospodarcze, przemiany społeczne w Rzeczypospolitej
Przemiany gospodarki szlacheckiej (pierwsze oczyszczanie), manufaktury, odradanie się miast, wzrost znaczenia mieszczaństwa. Rozwój Warszawy.

3. Kultura polskiego oświecenia

Przełom umysłowy. Szkoła Rycerska. Komisja Edukacji Narodowej i jej działalność. Rozwój literatury. Teatr narodowy. Rozwój publicystyki (S. Staszic, H. Kołłątaj) i historiografii — A. Naruszewicz. Sztuka czasów stanisławowskich.

X. Rewolucja przemysłowa w Anglii w XVIII wieku.

Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej (3 godziny)

1. Powstanie nowoczesnego przemysłu w Anglii

Wzrost zapotrzebowania na towary. Zastosowanie maszyn w produkcji. Wynalazek maszyny parowej. Rozwój produkcji fabrycznej. Spółki handlowe. Rozwój kolonialnej potęgi Anglii.

2. Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej

Konflikt między Anglią i jej koloniami amerykańskimi. Deklaracja Niepodległości (1776 r.) Wojna o niezawisłość. Udział Polaków (T. Kościuszko, K. Pułaski). Konstytucja Stanów Zjednoczonych.

XI. Wielka Burżuazyjna Rewolucja we Francji 1789—1794 (3 godziny)

1. Początki rewolucji

Przyczyny rewolucji. Stany Generalne. Zgromadzenie Narodowe. Zburzenie Bastylii (14 VII 1789 r.) „Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela”. Obalenie ustroju feudalnego.

2. Od monarchii konstytucyjnej do wprowadzenia republiki

Konstytucja 1791 r. Wojna z interwencją. Obalenie monarchii. Rządy jakobinów. Przewrót termidoriański. Dyktatoriat. Bilans osiągnięć rewolucji.

XII. Walka o ocalenie Rzeczypospolitej (6 godzin)

1. Sejm Czteroletni. Konstytucja 3 Maja

Sytuacja międzynarodowa. Zwołanie sejmu (1788 r.). Stronnictwa polityczne w sejmie. Reformy: wojskowa i skarbowa. Polityka zagraniczna. Prawo o miastach. Uchwalenie Konstytucji 3 Maja (1791 r.), jej postanowienia i znaczenie.

2. Wojna w obronie Konstytucji 3 Maja. Drugi rozbiór Polski

Konfederacja targowicka. Wojna polsko-rosyjska (1792 r.). II rozbiór Polski (1793 r.). Granice zaborów. Rządy zaborców w Polsce.

3. Insurekcja Kościuszkowska. Trzeci rozbiór Polski

Wybuch powstania (24 III 1794 r.). T. Kościuszko naczelnikiem powstania Bitwa

pod Raclawicami: Bartosz Głowacki. Insurekcja warszawska i wileńska. Uniwersał połaniecki. Obrona Warszawy. Powstanie w Wielkopolsce.

4. Klęska powstania i upadek Rzeczypospolitej

Klęska pod Maciejowicami. III rozbiór Polski (1795 r.). Przyczyny upadku państwa polskiego.

XIII. Europa w dobie napoleońskiej. Próby odzyskania niepodległości Polski

(7 godzin)

1. Dzieje legionów polskich

Zwycięstwa Napoleona. Powstanie Legionów. Jan Henryk Dąbrowski. Józef Wybicki. Pieśń „Jeszcze Polska nie zginęła”. Znaczenie Legionów dla sprawy polskiej — ich demokratyczny charakter.

2. Przewaga Francji w Europie

Utworzenie konsulatu we Francji. Cesarstwo. Polityka wewnętrzna Napoleona. Kodeks Napoleona. Podboje napoleońskie w Europie.

3. Księstwo Warszawskie

Wojna napoleońskiej Francji z Prusami. Powstanie na Mazowszu i w Wielkopolsce. Pokój w Tylży (1807 r.). Księstwo Warszawskie, próba odbudowy państwa polskiego. Wojna z Austrią (1809 r. — Raszyn) i powiększenie terytorium Księstwa. Książę Józef Poniatowski.

4. Upadek Napoleona

Wojna z Rosją (1812 r.) i udział w niej sił polskich. Klęska wojsk francuskich. Bitwa pod Lipskiem i śmierć księcia Józefa Poniatowskiego. Abdykacja Napoleona. Sto dni Napoleona. Waterloo.

Tematy powtórzeniowe do wyboru

1. Przemiany polityczne i kulturalne w Europie średniowiecznej.
2. Wzrost znaczenia Polski za Jagiellonów.
3. Dlaczego wiek XVI nazywamy „złotym wiekiem”?
4. Polityka zagraniczna Polski w XVII w.
5. Walka o naprawę Rzeczypospolitej.
6. Przyczyny upadku Rzeczypospolitej.
7. Przemiany ustrojowe w Polsce — od monarchii stanowej do Rzeczypospolitej szlacheckiej.

Pojęcia

Średniowiecze, lokacja, czynsz, inwestytura, przywilej, feudalizm, senior, wasal, lenno, rycerz, poddaństwo, pańszczyzna, gospodarka folwarczno-pańszczyźniana.

Cech, gildia, jarmark, lan, stan, poddany, szlachcic, magnat, sołtys, wójt, mieszczanin, patrycjat, pospólstwo, plebs.

Księstwo, królestwo, cesarstwo, monarchia stanowa, demokracja szlachecka, sejm, elekcja, sejmiki, *liberum veto*, unia, konfederacja, konstytucja, Kościół, sobór, papież, zakon, klasztor, klątwa, herezja, renesans, odrodzenie, humanizm, reformacja, tolerancja religijna; styl gotycki, renesansowy, barokowy.

UMIEJĘTNOŚCI

Umieszczanie wydarzeń historycznych na początku wieku i w końcu wieku, na przełomie wieków. Ukazywanie następstwa w czasie, synchronizacja wydarzeń. Umieszczanie dat na linii chronologicznej i układanie tablic synchronistycznych. Korzystanie z tablic genealogicznych.

Wskazywanie i określanie na mapie zmian granic, ośrodków kultury i życia politycznego oraz głównych szlaków handlowych i rejonów gospodarczych.

Układanie rozwiniętego planu. Streszczanie przeczytanego tekstu (opowiadania). (Selekcja większych partii materiału). Uzupełnianie wiadomości z podręcznika informacjami zaczerpniętymi z lektury.

Samodzielne korzystanie ze słownika historii Polski.

Próby charakterystyki postaci historycznej.

Wskazywanie na podobieństwa i różnice w życiu ludności i sytuacji państwa w różnych okresach historycznych.

Znajomość dat

1320, 1331, 1364, 1374, 1385, 15 VII 1410, 1444, 1453, 1466, 1492, 1517, 1525, 1569, 1572, 1573, 1605, 1610, 1620, 1648, 1655—60, 1673, 1683, 1772, 1776, 14 VII 1789, 3 V 1791, 1793, 1794, 1795, 1797, 1807, 1809, 1812.

KLASA VII

(2 godziny tygodniowo)

I. Reakcyjna polityka rządów i wolnościowe dążenia społeczeństw i narodów (14 godzin)

1. Kongres wiedeński (1815 r.)

Próba przywrócenia starego porządku w Europie. „Święte Przymierze” i jego ideologia. Nowy podział terytorialny Europy.

2. Decyzje kongresu w sprawie polskiej

Utworzenie Królestwa Polskiego. Rzeczypospolitej Krakowskiej i Wielkiego Księstwa Poznańskiego.

3. Królestwo Polskie w latach 1815—1830

Konstytucja. Rozwój przemysłu (S. Staszic, K. Drucki-Lubecki). Oświata i nauka polska pod zaborem rosyjskim.

4. Początki opozycji w Królestwie

Kaliszanie, działalność konspiracyjna (Towarzystwo Patriotyczne — W. Łukasiński).
Kontakty z rewolucjonistami rosyjskimi. Sprzysiężenie P. Wysockiego.

5. Powstanie Listopadowe

Noc listopadowa (29—30 XI 1830 r.). Walka ugrupowań politycznych. Sprawa chłopska. Przebieg walk zbrojnych. Wodzowie powstania. Upadek i znaczenie powstania. Rządy i ludy Europy wobec powstania.

6. Wielka emigracja

Ośrodki emigracji polskiej. Przywódcy emigracji. Łączność z krajem. Rozkwit kultury polskiej na emigracji (poezja romantyczna, muzyka).

7. Ziemie polskie po upadku Powstania Listopadowego

Działalność spiskowa. Represje zaborców. Rola emisariuszy. Spisek chłopski ks. P. Ściegiennego. Spiski w zaborze pruskim.

8. Powstanie Krakowskie 1846 r.

Wybuch powstania. Manifest Rządu Narodowego. Wystąpienia chłopów. Rabacja. Upadek powstania i likwidacja Rzeczypospolitej Krakowskiej.

II. Rozwój kapitalizmu w Europie Zachodniej w pierwszej połowie XIX w. Początki ruchu robotniczego (4 godziny)

1. Rewolucja przemysłowa i jej konsekwencje na przykładzie Anglii i Francji

Rozszerzenie się rewolucji przemysłowej na kontynencie, dalszy rozwój techniki przemysłowej. Warunki życia i pracy proletariatu fabrycznego.

2. Socjalizm utopijny

Saint Simon, Fourier, Owen. Główne zasady i znaczenie socjalizmu utopijnego.

3. Socjalizm naukowy

Karol Marks, Fryderyk Engels. Manifest Komunistyczny (1848 r.), jego główne myśli i znaczenie.

III. Wiosna Ludów w Europie i na ziemiach polskich 1848—1849 (5 godzin)

1. Źródła ruchów rewolucyjnych w pokongresowej Europie

Polityka „Świętego Przymierza”. Dążenia zjednoczeniowe. Wystąpienia rewolucyjne. Znaczenie Wiosny Ludów.

2. Wiosna Ludów na ziemiach polskich

Rok 1848 w Galicji. Reforma uwłaszczeniowa. Powstanie w Wielkopolsce. Polski ruch narodowy na Śląsku i na Mazurach.

3. Polacy w europejskiej Wiośnie Ludów

Działalność Polaków we Włoszech (Legion Mickiewicza). Udział Polaków w rewolucji węgierskiej (J. Bem). Polacy w ruchach rewolucyjnych na terenie Niemiec.

IV. Ziemie polskie w drugiej połowie XIX wieku (8 godzin)

1. Królestwo Polskie przed wybuchem Powstania Styczniowego

Dążenia niepodległościowe. Sytuacja chłopów. Polityka ugody z caratem A. Wielopolskiego. Biali i czerwoni.

2. Powstanie Styczniowe

Branka. Wybuch powstania (22 I 1863 r.). Manifest Rządu Narodowego. Walki partyzanckie. Dyktatura Romualda Traugutta. Ukaz carski o uwłaszczeniu chłopów. Upadek powstania i jego znaczenie. Europa wobec powstania.

3. Polityka caratu wobec Królestwa po Powstaniu Styczniowym

Zesłania, konfiskaty majątków i kontrybucje. Likwidacja odrębności Królestwa Polskiego. Praca organiczna. Rუსyfikacja i walka z nią Polaków. Tajne nauczanie. Represje wobec Kościoła katolickiego i unitów. Rozwój gospodarczy i społeczny Królestwa Polskiego.

4. Germanizacja ziem zaboru pruskiego

„Kulturkampf” i jego skutki. Pruskie ustawodawstwo antypolskie. Hakata. Opór Polaków przeciwko germanizacji. Rola Kościoła. Września. Dalsza polityka germanizacyjna. M. Drzymała.

5. Wzrost świadomości narodowej na Śląsku, Warmii i Mazurach

K. Miarka, J. Kętrzyński, K. Mrongowiusz, J. Lompa.

6. Galicja w dobie autonomicznej

Institucje autonomiczne w Galicji. Rozwój życia narodowego. Zacofanie gospodarce i przeludnienie wsi galicyjskiej. Budzenie się świadomości społecznej wśród chłopów. Początki ruchu ludowego.

V. Przemiany polityczne i społeczne w Europie w drugiej połowie XIX wieku i na początku XX wieku (12 godzin)

1. Pierwsza Międzynarodówka

Rozwój przemysłu i wzrost znaczenia klasy robotniczej. Powołanie Międzynarodowego Stowarzyszenia Robotników (1864 r.). Udział Polaków. Rola K. Marksa i F. Engelsa.

2. Zjednoczenie Włoch i Niemiec. Klęska Francji w wojnie z Prusami

Zjednoczenie Włoch. Wojna prusko-austriacka i jej skutki. Powstanie Austro-Węgier. Wojna francusko-pruska. Utworzenie cesarstwa niemieckiego (1871 r.).

3. Komuna Paryska

Wybuch powstania w Paryżu. Proklamowanie Komuny i jej reformy. Udział Polaków (J. Dąbrowski, W. Wróblewski). Upadek i znaczenie Komuny.

4. Rozwój gospodarczy świata w końcu XIX w.

Rozwój gospodarczy Stanów Zjednoczonych, Niemiec i Japonii, nowe potęgi gospodarcze. Procesy urbanizacyjne i migracje ludności. Dalszy rozwój techniki przemysłowej, postęp w industrializacji. Nierównomierność rozwoju przemysłu w poszczególnych krajach.

5. Rozwój ruchu robotniczego

Powstanie partii robotniczej. Utworzenie II Międzynarodówki (1889 r.). Początki działalności W. I. Lenina. II Zjazd SDPRR. Bolszewicy i mieńszewicy.

6. Ekspansja kolonialna

Główne państwa kolonialne; system zarządzania koloniami; wyzysk; osadnictwo europejskie. Imperializm i jego cechy.

VI. Pierwsze partie i stronnictwa polityczne. Ruch robotniczy na ziemiach polskich (6 godzin)

1. Początki i rozwój polskiego ruchu robotniczego

Rozwój przemysłu w Królestwie i na Górnym Śląsku. Urbanizacja. Położenie polskiego proletariatu. Pierwsze kółka socjalistyczne (Ludwik Waryński). Wielki Proletariat (1882—1886 r.), program, działalność i znaczenie. Związki z rewolucyjnym ruchem w Rosji.

2. Odradzanie się dążeń niepodległościowych

Odradzanie się dążeń niepodległościowych w różnych środowiskach społecznych. Tworzenie się nowoczesnych kierunków i stronnictw politycznych w Polsce. Liga Polska. Liga Narodowa. Roman Dmowski.

3. PPS i SDKPiL — powstanie, program i działalność

Ruch socjalistyczny w trzech zaborach. Wybitni działacze polskiego ruchu robotniczego (Bolesław Limanowski, Ignacy Daszyński, Feliks Dzierżyński, Julian Marchlewski, Róża Luksemburg). Polscy socjaliści w II Międzynarodówce.

VII. Rewolucja 1905—1907 w Rosji i na ziemiach polskich (4 godziny)

1. Wojna rosyjsko-japońska i kryzys samowładztwa w Rosji

„Krwawa niedziela”. Wybuch rewolucji, jej cele i zasięg społeczny. Lenin i bolszewicy na czele rewolucji. Powstanie moskiewskie. Przyczyny klęski rewolucji. Znaczenie rewolucji.

2. Rewolucja na ziemiach polskich

Wybuch rewolucji. Klasowy i narodowy charakter rewolucji. Wystąpienie chłopów. Łódzkie powstanie zbrojne. Stronnictwa polityczne wobec ruchu rewolucyjnego. Współpraca rewolucjonistów polskich i rosyjskich. Rozłam w PPS i jego podłoże. Upadek rewolucji.

3. Strajk szkolny w Królestwie Polskim i zaborze pruskim

Wybuch strajku. Bojkot szkoły rosyjskiej przez młodzież polską. Postulaty reformy programowej szkoły. Samorządne wprowadzenie języka polskiego do szkół elementarnych i średnich. Powstanie szkół polskich w Królestwie.

Strajk szkolny w zaborze pruskim. Września.

VIII. Rozwój nauki, techniki, oświaty i kultury w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku (7 godzin)

1. Oświata, nauka i technika na świecie

Upowszechnianie szkolnictwa i oświaty w krajach wysoko rozwiniętych. Rozwój nauk społecznych. Osiągnięcia nauk matematyczno-przyrodniczych. Wynalazki, odkrycia techniczne i ich zastosowanie. Postęp w komunikacji i łączności. Wykorzystanie energii elektrycznej. Zmiany w warunkach życia ludności.

2. Kierunki i tendencje w kulturze

Pozytywizm i reakcja na pozytywizm. Realizm i naturalizm w sztuce. Upowszechnienie literatury. Rozwój prasy. Powstanie kinematografii. Początki rozwoju kultury fizycznej i sportu (nowożytny igrzyska olimpijskie).

3. Osiągnięcia polskiej oświaty, nauki i techniki

Szkolnictwo polskie i rozwój nauki w Galicji w dobie autonomicznej. Repolonizacja uniwersytetów. Akademia Umiejętności. Ośrodki życia naukowego i szkolnictwo polskie w pozostałych zaborach. Osiągnięcia naukowe Polaków na obczyźnie. Wkład do nauki i techniki światowej.

4. Kultura polska i jej rola w życiu narodu

Główne problemy życia narodu w twórczości pisarzy polskich doby pozytywizmu i Młodej Polski. Teatr, malarstwo, muzyka i ich rola w utrzymaniu i pogłębianiu świadomości narodowej. Znaczenie prasy. Szkolnictwo polskie w Królestwie. Międzypoborowe więzi kulturalne.

IX. Pierwsza wojna światowa 1914—1918 (2 godziny)

1. Przyczyny wybuchu wojny

Sytuacja międzynarodowa w Europie na początku XX wieku. Trójprzymierze i trójporozumienie. Dążenie Niemiec do nowego podziału świata. Wyścig zbrojeń.

2. Przebieg pierwszej wojny światowej

Wybuch wojny. Przebieg działań wojennych ze szczególnym uwzględnieniem ziem polskich. Wojna pozycyjna. Zastosowanie nowych broni. Imperialistyczny charakter wojny.

X. Wielka Socjalistyczna Rewolucja Październikowa. Koniec I wojny światowej (3 godziny)

1. Rewolucja lutowa i obalenie caratu

Wpływ wojny na wzrost nastrojów rewolucyjnych w Rosji. Obalenie caratu i okres dwuwładzy. Tezy kwietniowe Lenina.

2. Zwycięstwo Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej

Przygotowanie powstania zbrojnego. Wybuch rewolucji. Dekrety władzy radzieckiej. Pokój brzeski. Początki interwencji. Przelomowe znaczenie rewolucji.

3. Zakończenie pierwszej wojny światowej

Sytuacja na froncie zachodnim. Rewolucja w Niemczech i upadek cesarstwa. Rozpad Austro-Węgier. Zawieszenie broni 11 XI 1918 r. Konferencja pokojowa w Paryżu. Traktat Wersalski. Liga Narodów.

XI. Polacy i sprawa polska w czasie pierwszej wojny światowej (2 godziny)

1. Polskie ugrupowania polityczne wobec wojny

Różne poglądy na sprawę odzyskania niepodległości — spory orientacyjne. Tworzenie organizacji o charakterze wojskowym. Działalność Józefa Piłsudskiego, znaczenie legionów i POW. Mocarstwa zaborcze a sprawa polska w chwili wybuchu wojny. Polskie formacje wojskowe w kraju i za granicą.

2. Międzynarodowe znaczenie sprawy polskiej

Akt 5 listopada 1916 r. Umiedzynarodowienie sprawy polskiej. Państwa koalicji a niepodległość Polski. Stosunek rewolucji rosyjskiej do niepodległości Polski; unieważnienie traktatów rozbiorowych przez władzę radziecką. Wpływ rewolucji w państwach centralnych na kształtowanie się sytuacji politycznej na ziemiach polskich.

Tematy powtórzeniowe do wyboru

1. Polacy w walce „za waszą i naszą wolność”.
2. Nauka i kultura w służbie sprawy narodowej.
3. Sprawa chłopska w powstaniach narodowych.
4. Przemiany społeczne na ziemiach polskich w XIX wieku.
5. Drogi Polaków do niepodległości w latach I wojny światowej.

Pojęcia

Kapitalizm, imperializm, socjalizm utopijny, socjalizm naukowy, rewolucja burżuazyjno-demokratyczna, partia polityczna, związki zawodowe, proletariat, kapitaliści.

strajk, walka klasowa, walka narodowowyzwoleńcza, patriotyzm, liberalizm, reakcja, kolonializm, parlamentaryzm, uwłaszczenie, wojna imperialistyczna, rewolucja socjalistyczna.

UMIEJĘTNOŚCI

Sporządzanie wypisów z literatury popularnonaukowej. Korzystanie z czasopism popularnonaukowych. Analiza tekstu źródłowego. Dostrzeganie związków między zjawiskami z różnych dziedzin życia społecznego.

Dostrzeganie charakterystycznych cech formacji społeczno-ekonomicznych.

Znajomość dat

1815, 29—30 XI 1830, 1846, 1848—1849, 22 I 1863, 1864, 1871, 1882, 1893, 1905—1907, 1914, 5 XI 1916, 7 XI 1917, 11 XI 1918, 1919.

KLASA VIII

(2 godziny tygodniowo)

I. Odrodzenie państwa polskiego 1918—1921 (4 godziny)

1. Tworzenie niepodległego państwa polskiego

Nastroje społeczeństwa polskiego. Rozbrajanie zaborców. Tworzenie lokalnych ośrodków państwowości polskiej. Rady Delegatów Robotniczych. Utworzenie Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej w Lublinie i jego Manifest (7 XI 1918) — Ignacy Daszyński.

2. Pierwsze miesiące II Rzeczypospolitej

11 listopada 1918 r. Objęcie władzy przez Józefa Piłsudskiego. Walki o Lwów. Powstanie Wielkopolskie. Sejm Ustawodawczy i jego działalność. Partie i stronnictwa polityczne. Utworzenie Komunistycznej Partii Robotniczej Polski.

3. Wojna polsko-radziecka. Granice Polski na wschodzie

Koncepcja federalistyczna J. Piłsudskiego. Przyczyny wybuchu wojny. Wyprawa Piłsudskiego na Kijów. Bitwa warszawska. Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski w Białymstoku. Traktat ryski (1921 r.). Ustalenie granic i rewindykacja dóbr kulturalnych. Skutki wojny. Spór polsko-litewski o Wilno.

4. Ostateczne ustalenie granic Polski

Sprawa Śląska Cieszyńskiego. Postanowienia traktatu wersalskiego wobec Polski. Utworzenie Wolnego Miasta Gdańska. Plebiscyt na Warmii, Mazurach i Górnym Śląsku. Powstania śląskie.

II. Rzeczpospolita Polska w latach 1921—1926 (2 godziny)

1. Rzeczpospolita Polska republiką burżuazyjno-demokratyczną

Obszar i ludność państwa polskiego. Mniejszości narodowe. Walka o charakter państwa. Konstytucja marcowa (1921 r.). Wybór Gabriela Narutowicza na prezydenta i jego zabójstwo.

2. Zniszczenia wojenne i odbudowa kraju

Znaczenie posiadania własnego państwa dla życia narodu polskiego. Pokonywanie trudności w scaleniu terytoriów pozaborowych. Inflacja i reforma walutowa. Budowa Gdyni. Struktura własności ziemskiej. Walka o reformę rolną. Działalność Wincentego Witosa. Walki klasowe na wsi i w mieście. Osiągnięcia pierwszego okresu odbudowy.

III. Związek Radziecki po pierwszej wojnie światowej. Sytuacja międzynarodowa w Europie w pierwszych latach po wojnie (2 godziny)

1. Państwo radzieckie po pierwszej wojnie światowej

Wojna domowa i interwencja mocarstw kapitalistycznych. Komunizm wojenny. Odbudowa gospodarcza kraju (NEP). Powstanie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Śmierć Lenina. Plan elektryfikacji i uprzemysłowienia. Pierwsze pięcioletki. Kolektywizacja rolnictwa. Rola partii komunistycznej w budownictwie socjalizmu. „Kult jednostki” — rola J. Stalina.

2. Sytuacja międzynarodowa w Europie w latach dwudziestych

Układ sił politycznych w Europie po I wojnie światowej. Ruchy faszystowskie w Europie. Polityka mocarstw zachodnich wobec Niemiec. Locarno (1923 r.).

IV. Polska pod rządami sanacji 1926—1939 (4 godziny)

1. Rządy autorytarne Józefa Piłsudskiego

Sytuacja międzynarodowa i wewnętrzna Polski. Przewrót majowy. Walka Piłsudskiego z sejmem. Stanowisko lewicy wobec J. Piłsudskiego. Centrolew i sprawa brzeska.

2. Kryzys gospodarczy na świecie i w Polsce

Wybuch światowego kryzysu gospodarczego. Zależność gospodarki polskiej od obcego kapitału. Kryzys w Polsce i próby jego przezwyciężenia.

3. Rządy sanacji a walka lewicy o demokrację w Polsce

Konstytucja kwietniowa i jej charakter. System rządów sanacyjnych. Ruch robotniczy i ludowy w walce z sanacją. Strajki chłopskie. Działalność postępowej inteligencji. Rozwiązanie KPP. Ożywienie gospodarcze w Polsce. Budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego — Eugeniusz Kwiatkowski.

4. Szkolnictwo, kultura i nauka II Rzeczypospolitej

System oświaty. Wprowadzenie powszechności nauczania. Ograniczone możliwości

dostępu do szkoły. Literatura i sztuki plastyczne. Środki masowego przekazu. Samorządność życia kulturalnego. Pozycja inteligencji twórczej. Rozwój wyższych uczelni. Rozwój nauki i techniki (konstrukcje lotnicze). Rozwój różnych form działalności oświatowo-kulturalnej (TUR. „Wici”). Różnorodne inicjatywy społeczne. Ruch amatorski. Upowszechnienie sportu.

V. Europa przed wybuchem drugiej wojny światowej (4 godziny)

1. Faszyzm w Niemczech

Istota i rozwój faszyzmu w Niemczech. Dojście Hitlera do władzy (1933 r.) Likwidacja ustroju parlamentarnego. Metody sprawowania władzy — totalitaryzm. Terror — obozy koncentracyjne. Początki prześladowania Żydów.

2. Zaborcza polityka Niemiec hitlerowskich i walka z faszyzmem

Zbrojenia niemieckie. Wypowiedzenie układów lokarneńskich przez Niemcy. Remilitaryzacja Nadrenii. Aneksja Austrii. Układ monachijski (1938 r.). Upadek Czechosłowacji. Fronty ludowe w Europie. Wojna domowa w Hiszpanii. Przewaga faszyzmu w Europie.

3. Polityka zagraniczna Polski w latach 30-tych

Polsko-radziecki pakt o nieagresji. Polsko-niemiecka deklaracja o niestosowaniu przemocy i jej następstwa polityczne. Zajęcie Zaolzia.

4. Sytuacja Polski przed wybuchem wojny

Polska w niemieckich planach podboju Europy. Żądania Niemiec wobec Polski. Odmowa Polski. Gwarancje brytyjskie. Decyzja Hitlera o napaści na Polskę. Rokowania radziecko-brytyjsko-francuskie w Moskwie i ich fiasko. Radziecko-niemiecki pakt o nieagresji. Przewaga militarna Niemiec.

VI. Druga wojna światowa 1939—1945 (19 godzin)

1. Wojna obronna Polski 1939 r.

Napad niemiecki na Polskę 1 września 1939 r. Wypowiedzenie wojny Niemcom przez Anglię i Francję — brak działań wojennych na Zachodzie. Obrona Poczty Gdańskiej i Westerplatte. Wizna — „Polskie Termopile”. Bitwa nad Bzurą. Wkroczenie wojsk radzieckich na ziemie wschodnie II Rzeczypospolitej. Walki na południu Polski. Obrona Warszawy i Modlina. Stefan Starzyński. Obrona Helu. Bitwa pod Kockiem.

2. Finał września

Internowanie prezydenta Rzeczypospolitej, rządu i naczelnego wodza w Rumunii. Generał W. Sikorski. Utworzenie rządu polskiego we Francji. Przyczyny klęski i ocena Września.

3. Wojna w Europie Zachodniej, Północnej i na Bałkanach

Agresja Niemiec na Danię i Norwegię. Ofensywa Niemiec na Francję i najazd na

Belgię i Holandię. Udział Polaków w bitwie o Narwik i w obronie Francji. Przystąpienie Włoch do wojny. Klęska Francji. Bitwa o Anglię. Udział lotników polskich w obronie Wielkiej Brytanii. Wojna na Bałkanach.

4. Napad Niemiec na ZSRR. Powstanie Wielkiej Koalicji antyhitlerowskiej

Początek wojny. Koalicja antyhitlerowska. Bitwa pod Moskwą. Ofensywa niemiecka w lecie 1942 r. Walka partyzantów radzieckich z okupantem. Kontrofensywa radziecka. Przełomowe znaczenie bitwy stalingradzkiej.

5. Wojna w Afryce i na Dalekim Wschodzie

Wojna na morzu. Marynarka polska w walce z flotą niemiecką. Wojna w Afryce. Udział żołnierzy polskich w obronie Tobruku. Atak Japończyków na Pearl Harbour. Wypowiedzenie wojny Stanom Zjednoczonym przez Niemcy i Włochy. Przebieg walk na Dalekim Wschodzie.

6. Sytuacja społeczeństwa polskiego po wrześniu 1939 r.

Ziemie wcielone do Rzeszy. Generalne Gubernatorstwo. Przyłączenie ziem wschodnich II Rzeczypospolitej do ZSRR — polityka władz radzieckich wobec ludności polskiej. Hitlerowska polityka planowego wyniszczenia narodu polskiego. Wysiedlanie. Terror. Masowe mordy. Obozy koncentracyjne. Niszczenie dorobku kulturalnego narodu polskiego. Eksploatacja gospodarcza. Zagłada Żydów polskich — postawa Janusza Korczaka. Sytuacja dzieci i młodzieży w czasie okupacji; zarobkowanie, sieroctwo, obozy dziecięce. Wpływ wojny na psychikę dziecka.

7. Polityka rządu polskiego na emigracji — próby utworzenia państwa podziemnego

Rola generała Władysława Sikorskiego. Układ polsko-radziecki z 30 lipca 1941 r. Armia generała Władysława Andersa w ZSRR. Zerwanie przez ZSRR stosunków dyplomatycznych z rządem polskim w 1943 r. i jego przyczyny. Delegatura Rządu na Kraj. Związek Walki Zbrojnej. Armia Krajowa. Bataliony Chłopskie.

8. Polska Partia Robotnicza w okupowanym kraju

Komuniści w Polsce po klęsce wrześniowej. Powstanie Polskiej Partii Robotniczej. Utworzenie Gwardii Ludowej. Deklaracja listopadowa (1943 r.). Utworzenie Krajowej Rady Narodowej (1 stycznia 1944 r.) i jej działalność.

9. Naród polski w walce z okupantem

Partyzantka powrześniowa. Dywersja. Rozwój partyzantki. Obrona ludności cywilnej przed pacyfikacjami i wysiedleniami (Zamojszczyzna). Powstanie w Getcie Warszawskim. Wielkie boje partyzanckie AK, BCh, GL, AL. Udział młodzieży w walce i podziemnym życiu kulturalnym. Szare Szeregi. Związek Walki Młodych. Walka cywilna — samoobrona, prasa, ulotki, mały sabotaż, akcja N, tajne nauczanie — TON. Sabotaż w rolnictwie i przemyśle. Ratowanie ludności żydowskiej — Żagota.

10. Wojsko polskie w ZSRR

Związek Patriotów Polskich. Utworzenie I Dywizji im. Tadeusza Kościuszki — generał Zygmunt Berling. Bitwa pod Lenino. Utworzenie Armii Polskiej i jej szlak bojowy.

11. Załamanie militarne Niemiec w Europie (1943—1944)

Kłeska Niemców pod Kurskiem i na Ukrainie. Kapitulacja Włoch. Bitwa o Monte Cassino. Walki aliantów we Francji. Walki wojsk polskich na Zachodzie. Zamach na Hitlera. Wyzwolenie Europy Południowej i Wschodniej.

12. Powstanie Warszawskie

Plan „Burza”. Polityczne i militarne przyczyny wybuchu Powstania Warszawskiego. Bohaterstwo walczących. Udział Szarych Szeregów. Desant czerniakowski. Tragedia ludności cywilnej. Warunki kapitulacji. Zniszczenie lewobrzeżnej Warszawy przez hitlerowców. Kontrowersje wokół oceny powstania. Powstanie Warszawskie w polityce międzynarodowej.

13. Początki Polski Ludowej

Utworzenie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Manifest PKWN — 22 lipca 1944 r. Dekret o reformie rolnej. Utworzenie ludowego Wojska Polskiego i jego rozbudowa. Marszałek Michał Żymierski. Przekształcenie PKWN w Rząd Tymczasowy.

14. Walki Armii Radzieckiej i ludowego Wojska Polskiego o wyzwolenie ziem polskich

Walki nad Wisłą (sierpień—grudzień 1944 r.). Ofensywa zimowa i wyzwolenie Warszawy. Bitwa o „Wał Pomorski”. Zdobycie Kołobrzegu. Odzyskanie przez Polskę historycznych ziem piastowskich. Układ polsko-radziecki o przyjaźni, pomocy wzajemnej i współpracy (21 IV 1945 r.).

15. Koniec wojny w Europie. Zdobycie Berlina

Walki na Łużycach i wyzwolenie Czechosłowacji. Udział I i II Armii Wojska Polskiego w operacji berlińskiej i praskiej. Kapitulacja Niemiec (7 i 9 V 1945 r.). Decydująca rola ZSRR w rozgromieniu hitleryzmu. Ustalenie zasad polityki okupacyjnej czterech mocarstw wobec Niemiec na konferencji w Poczdamie.

16. Koniec wojny na Dalekim Wschodzie. Powstanie ONZ

Zrzucenie bomb atomowych na Hiroszimę i Nagasaki. Przystąpienie ZSRR do wojny z Japonią. Kapitulacja Japonii. Powstanie Organizacji Narodów Zjednoczonych.

17. Ustalenie granic Polski

Konferencja w Teheranie. Sprawa granic polskich na konferencji w Jaltie. Utworzenie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej (czerwiec 1945 r.). Konferencja w Poczdamie. Odra i Nysa Łużycka zachodnią granicą Polski. Przesiedlanie ludności niemieckiej.

I. Europa po II wojnie światowej (godzina)

Polityka wielkich mocarstw wobec okupowanych Niemiec.

Proces w Norymberdze. Rozpad koalicji antyhitlerowskiej. Polityka Stanów Zjednoczonych wobec Europy. Plan Marshalla. Zimna wojna.

II. Powstanie i rozwój światowego systemu socjalistycznego (3 godziny)

1. Wzrost znaczenia międzynarodowego Związku Radzieckiego

Odbudowa kraju ze zniszczeń wojennych. Rozbudowa gospodarki narodowej. Wzrost znaczenia międzynarodowego ZSRR.

2. Powstanie europejskich krajów socjalistycznych

Kształtowanie się ustroju demokracji ludowej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Rewolucyjne przemiany i reformy społeczno-gospodarcze: reforma rolna i nacjonalizacja przemysłu.

Współpraca krajów socjalistycznych. Drogi integracji gospodarczej — RWPG. Umacnianie obronności i bezpieczeństwa — Układ Warszawski.

3. Powstanie krajów socjalistycznych w Azji, Ameryce i Afryce

Zwycięstwo rewolucji w Chinach — ChRL. Powstanie DRW; wojna z kolonializmem francuskim i interwencją amerykańską.

Powstanie KRLD i wojna w Korei. Rewolucja socjalistyczna na Kubie. Ruchy rewolucyjne w Afryce (na przykładzie wybranych krajów).

III. Kraje kapitalistyczne po II wojnie światowej (2 godziny)

1. Stany Zjednoczone a Europa Zachodnia

Rola polityczna, militarna i gospodarcza Stanów Zjednoczonych w krajach kapitalistycznych. Problemy integracji Europy Zachodniej — EWG, NATO, Parlament Europejski.

2. Problem niemiecki

Odmienne drogi rozwoju państw niemieckich (RFN i NRD). Odbudowa potencjału militarnego w RFN. Miejsce RFN w Europie Zachodniej.

IV. Dekolonizacja i zmiany w Trzecim Świecie (2 godziny)

1. Rozkład systemu kolonialnego

Walka narodowyzwoleńcza ludów kolonialnych. Rozpad imperiów kolonialnych. Powstanie niepodległych państw w Azji i Afryce.

2. Przemiany w Trzecim Świecie

Poszukiwanie własnej drogi rozwoju. Ruch krajów niezaangażowanych. Konferencja w Bandungu (1955 r.). Inicjatywy pokojowe krajów Trzeciego Świata (Indie). Neokolonializm i polityka interwencji zbrojnej państw imperialistycznych (na wybranych przykładach). Konflikty na Bliskim Wschodzie.

V. Sytuacja polityczna, gospodarcza i społeczna w Polsce w latach 1945—1948 (3 godziny)

1. Pierwsze lata Polski Ludowej

Główne partie i stronnictwa polityczne bloku demokratycznego: PPR, PPS, SL, SD — ich programy i działalność.

Legalna opozycja — PSL. Działalność podziemia zbrojnego. Rola ludowego Wojska Polskiego w umacnianiu władzy ludowej. Referendum i wybory do Sejmu RP. Mała Konstytucja (1947 r.). Zmiana linii politycznej PPR (1948 r.) — teza o „prawicowo-nacjonalistycznym odchyleniu” i jej konsekwencje. Usunięcie Władysława Gomułki ze stanowiska sekretarza generalnego KC PPR. Zjednoczenie ruchu robotniczego — PZPR. Zjednoczenie ruchu młodzieżowego — ZMP. Zjednoczenie ruchu ludowego — ZSL.

2. Przemiany gospodarcze i społeczne

Odbudowa kraju ze zniszczeń wojennych. Ruchy migracyjne na ziemiach polskich. Zagospodarowanie Ziem Odzyskanych. Realizacja podstawowych reform społeczno-gospodarczych. Wprowadzenie planowania gospodarczego — Plan 3-letni.

VI. Gospodarka Polski w latach 1949—1983 (3 godziny)

1. Przebudowa struktury gospodarki Polski

Założenia Planu 6-letniego i ich realizacja. Osiągnięcia w rozbudowie przemysłu. Nowe gałęzie gospodarki. Próby kolektywizacji rolnictwa. Odbudowa Warszawy. Zmiany w polityce gospodarczej po 1956 r. Odejście od przymusowej kolektywizacji rolnictwa, modyfikacja systemu planowania gospodarczego. Pomyślne wyniki pierwszej pięcioletki. Próby reform gospodarczych 1969—1970 i ich niepowodzenie.

2. Polityka gospodarcza po 1970 roku

Poszukiwanie nowych dróg strategii gospodarczej. Pozytywne efekty nowej polityki ekonomicznej 1971—1973. Negatywny wpływ kryzysu na Zachodzie na stan gospodarki polskiej. Błędy w polityce gospodarczej (struktura inwestycji, udział akumulacji w dochodzie narodowym, kredyty w krajach kapitalistycznych) i ich skutki. Narastanie kryzysu społeczno-ekonomicznego (1976 r.) i załamanie gospodarki. IX Zjazd PZPR — program wyjścia z kryzysu (1981 r.). Początki reformy gospodarczej.

VII. Przemiany polityczne i społeczne w latach 1949—1980 (3 godziny)

1. Kierunki przemian politycznych i społecznych w latach 1949—1980

Zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania w sprawowaniu władzy — błędy i wypaczenia. Znaczenie uchwał XX Zjazdu KPZR dla przemian w życiu politycznym. Wydarzenia poznańskie 1956 r. VIII Plenum KC PZPR. Władysław Gomułka na czele PZPR. Normalizacja i stabilizacja sytuacji politycznej. Problem udziału robotników w zarządzaniu zakładami pracy — Rady Robotnicze (1956 r.). Wydarzenia marcowe 1968 r. jako przejaw walki ideologicznej i politycznej. Kryzys grudniowy 1970 r. Zmiany w kierownictwie PZPR. Stabilizacja społeczno-polityczna w kraju. Narastanie nowych napięć w kraju w drugiej połowie lat 70-tych.

2. Kryzys społeczny i polityczny 1980—1983 oraz jego przewycięzanie

Wybuch protestu robotniczego na Wybrzeżu i jego rozszerzanie się na cały kraj. Negocjacje między przedstawicielami rządu i załóg strajkujących oraz podpisanie porozumień.

Zmiany w kierownictwie władz partyjnych i rządowych. Powstanie i rozwój NSZZ „Solidarność” — oczekiwania społeczne i działalność. Program działania partii uchwalony na IX Nadzwyczajnym Zjeździe PZPR. Generał Wojciech Jaruzelski I sekretarzem KC PZPR. I Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” — narastanie tendencji konfrontacyjnych. Wprowadzenie stanu wojennego 13 XII 1981 roku. Stopniowa normalizacja życia politycznego. Początki reformy gospodarczej. Zniesienie stanu wojennego (22 VII 1983 r.).

VIII. Polityka zagraniczna Polski Ludowej (2 godziny)

Uwarunkowania i zasady polskiej polityki zagranicznej. Stosunki z ZSRR i innymi krajami socjalistycznymi. Układ zgorzelecki. Stosunki z krajami kapitalistycznymi. Układ z RFN o podstawach normalizacji stosunków (grudzień 1970 r.). Stosunki z krajami Trzeciego Świata. Polskie inicjatywy pokojowe — Plan Rapackiego i Plan Gomułki. Rola Polski w ONZ i ważniejszych organizacjach międzynarodowych. Wkład Polski w umacnianiu światowego pokoju i międzynarodowego bezpieczeństwa (KBWE)

IX. Przeobrażenia cywilizacyjne i rozwój kultury w Polsce Ludowej (2 godziny)

Problemy rozwoju oświaty (likwidacja analfabetyzmu, upowszechnienie wychowania przedszkolnego i realizacja idei wykształcenia średniego). Problemy rozwoju szkolnictwa wyższego i nauki. Powstanie PAN. Najwybitniejsi twórcy nauki i kultury polskiej. Mecenat państwa nad nauką i kulturą. Rozwój literatury i sztuk pięknych. Środki masowego przekazu: prasa, radio, telewizja, film.

X. Główne etapy przemian w Polsce Ludowej (2 godziny)

Tematy powtórzeniowe do wyboru

1. Walka o granice II Rzeczypospolitej
2. Budownictwo socjalizmu w ZSRR
3. Bilans II Rzeczypospolitej

4. Polacy na frontach II wojny światowej
5. Polityka okupanta hitlerowskiego w okupowanej Polsce
6. Orientacje polityczne polskiego ruchu oporu
7. Powstanie Polski Ludowej
8. Główne etapy przemian w Polsce Ludowej
9. XX Zjazd KPZR i jego znaczenie

Pojęcia

Kontrrewolucja, dyktatura proletariatu, internacjonalizm, demokracja parlamentarna, demokracja ludowa, konserwatyzm, liberalizm, socjalizm, komunizm, nacjonalizm, szowinizm, rasizm, faszyzm, państwo podziemne, ruch oporu, opozycja polityczna, strajk, reforma rolna, nacjonalizacja, kolektywizacja, kryzys gospodarczy, front ludowy, front narodowy, zimna wojna, kult jednostki, dogmatyzm, rewizjonizm.

UMIEJĘTNOŚCI

Korzystanie z różnych źródeł informacji historycznej; odróżnianie rodzajów piśmiennictwa historycznego. Sprawne posługiwanie się różnymi środkami dydaktycznymi (m. in. mapami, atlasami, słownikami i encyklopedią). Rozumienie genezy zjawisk historycznych oraz związków historii Polski z dziejami powszechnymi.

Znajomość dat

11 XI 1918, 17 III 1921, 1925, 12 V 1926, 1929—1933, 23 IV 1935, 1 IX 1939, 22 VI 1941, 5 I 1942, 1943, 1 I 1944, 1 VIII — 2 X 1944, 22 VII 1944, 9 V 1945, 28 VI 1945, 19 I 1947, 15 XII 1948, 1950—1955, 22 VII 1952, VI 1956, X 1956, III 1968, XII 1970, VI 1976, VIII 1980, VII 1981, 13 XII 1981, 22 VII 1983 (oraz ważne daty w dziejach regionu).

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

I. UWAGI OGÓLNE

1. Miejsce i rola historii w systemie dydaktyczno-wychowawczym szkoły podstawowej

Historia zajmuje poczesne miejsce w systemie kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży. Przedmiot ten wraz z językiem polskim, wiedzą obywatelską i plastyką stanowi podstawę wykształcenia humanistycznego i społecznego młodzieży w szkole podstawowej. Historia odgrywa ważną rolę w procesie wychowania aktywnych, świadomych swych patriotycznych i obywatelskich obowiązków, myślących nowocześnie obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Zapoznanie uczniów z dziejami państwa i narodu polskiego, a także z głównymi etapami i przejawami ewolucji dziejowej ludzkości, ma m. in. na celu stopniowe wdrażanie wychowanków do rozumienia procesu historycznego i jego skomplikowanych mechanizmów.

Szczególnie ważnym zadaniem jest rozwijanie myślenia historycznego, przede wszystkim zaś zdolności dynamicznego, globalnego (integralnego) i nomotetycznego ujmowania zjawisk społecznych.

Nauczanie historii powinno dać młodzieży pewien zasób wiedzy ogólnej o społeczeństwie; państwie, kulturze, gospodarce, czyli o życiu społecznym i jego najważniejszych elementach, a także o wzajemnych związkach między nimi.

Absolwent szkoły podstawowej powinien zdawać sobie sprawę z relacji jednostka — masy, klasa — naród, naród — ludzkość, a także region — kraj, Polska — Europa, Europa — świat. Nauczanie historii w szkole podstawowej powinno wprowadzić młodego człowieka w świat, w którym żyje, ukazać mu genezę współczesnej kultury i gospodarki, nauki i techniki, jak również istniejące obecnie systemy społeczno-ustrojowe i aktualny układ sił politycznych w świecie.

Historia odgrywa doniosłą rolę w patriotycznym i obywatelskim wychowaniu młodego człowieka.

Nauczanie historii powinno wiązać emocjonalnie wychowanków z najlepszymi tradycjami polskiego życia narodowego i państwowego, wzbudzić szacunek dla tych pokoleń, które budowały Polskę, później walczyły o jej odrodzenie z zacołania, a następnie walczyły o niepodległość i wyzwolenie społeczne. Chodzi nie tylko o to, aby uczeń znał przeszłość swojej ojczyzny, ale by był również z nią emocjonalnie związany, czuł się dumny z przynależności do narodu polskiego oraz rozumiał swoje

obowiązki obywatelskie. Szczególnej uwagi wymaga ukazanie roli i znaczenia państwa w życiu narodu.

Wychowanie patriotyczne i obywatelskie powinno być ściśle związane z wychowaniem internacjonalistycznym. Treści historyczne poznawane przez młodzież powinny budzić szacunek dla innych narodów i ich dorobku kulturalnego. Ważne jest kształtowanie wrażliwości uczniów na krzywdę społeczną, wychowanie ich w duchu ideałów humanizmu, racjonalizmu, socjalizmu i demokracji.

Nauczanie historii winno konfrontować stereotypy i historię pozanaukową z wiedzą opartą na naukowych podstawach.

Realizacja programu wymaga harmonijnego łączenia celów poznawczych, kształcących i wychowawczych, przygotowania młodzieży do kształcenia się na wyższych szczeblach edukacji.

Główny nacisk należy położyć na: 1) wdrożenie uczniów do właściwego korzystania z podręcznika szkolnego, atlasów i map, encyklopedii i słowników historycznych; 2) zapoznanie z niektórymi odmianami pisarstwa historycznego (literatura piękna i popularnonaukowa); 3) zaznajomienie z niektórymi rodzajami źródeł historycznych (źródła opisowe, normatywne, ikonograficzne itp.).

Nauczanie historii ma również na celu stopniowe rozwijanie wyobraźni historycznej i takich zdolności poznawczych, jak umiejętność samodzielnego wyjaśniania faktów i zjawisk historycznych, ich porównywania, uogólniania i wartościowania, oczywiście na miarę możliwości uczniów szkoły podstawowej.

Uczeń powinien nabywać umiejętności dostrzegania powiązań między teraźniejszością a przeszłością. Uczeń powinien wyrobić w sobie pozytywny stosunek do zabytków historycznych oraz zrozumieć potrzebę opieki nad nimi.

2. Dobór i układ materiału nauczania

Materiał nauczania uwzględnia zarówno wymogi nauki, jak i potrzeby życia. Główny nacisk położono na historię nowożytną, a zwłaszcza najnowszą, z epok dawniejszych uwzględniono jedynie to, co zachowało do dziś swoją żywotność — a więc kulturę.

Na plan pierwszy wysunięto historię ojczystą, jednakże winna ona być ujmowana na tle dziejów powszechnych. Materiał nauczania uwzględnia wszystkie dziedziny życia społecznego, a więc historię polityczną, społeczno-gospodarczą, ustrojową i kultury. W historii politycznej nacisk położono na sprawy zasadnicze, ograniczając nazwiska i daty do tych, które są związane z historią militarną i wydarzeniami jednostkowymi.

W historii społeczno-gospodarczej na plan pierwszy wysunięto zjawiska ilustrujące trendy rozwojowe o zasadniczym znaczeniu dla dziejów ojczystych i powszechnych. Problematyka ustrojowa została także ograniczona do zasadniczych wątków ustrojowych pozwalających na lepsze rozumienie współczesności.

Materiał nauczania zawarty w programie ujęto w układ chronologiczny, starając się o możliwie ściśle łączenie dziejów ojczystych z elementami historii powszechnej.

3. Założenia dydaktyczne programu

Program uwzględnia ewolucję możliwości poznawczych uczniów na różnych szczeblach edukacji szkolnej i wprowadza zróżnicowanie struktury dydaktycznej na kurs propedeutyczny w klasie IV i cykl tzw. systematyczny w klasach V—VIII.

Celem kursu propedeutycznego w klasie IV otwierającego nauczanie historii jest:

- wzbudzanie zainteresowań przeszłością;
- rozbudzanie wyobraźni historycznej;
- ukształtowanie wiedzy o elementarnych historycznych związkach czasowych (przybliżenie uczniom pojęcia czasu historycznego);
- zapoznanie z prostymi pojęciami historycznymi, takimi jak: książę, król, rycerz, chłop, robotnik, fabrykant;
- przybliżenie niektórych zjawisk z odległej przeszłości i ukazywanie zmienności warunków życia w różnych okresach historycznych;
- zapoznanie uczniów z mapą historyczną;
- wdrażanie uczniów do pracy na lekcjach historii.

Historia w klasie IV musi być możliwie barwna, pulsująca życiem. Dlatego też punktem wyjścia każdego obrazu (opowiadania) jest jakiś ciekawy epizod pobudzający wyobraźnię dziecka. Wokół niego osnuwa się ważne informacje historyczne wprowadzające ucznia w lepszą znajomość zjawiska symbolizowanego przez epizod.

W kursie systematycznym obejmującym klasy V—VIII można wyróżnić dwa zasadnicze cykle dydaktyczne. Pierwszy obejmujący klasy V i VI — to historia obrazowa, obfitująca w barwne opisy, odwołująca się jeszcze do wyobraźni, ale zawierająca już pewien ładunek treści intelektualnych, a więc dająca głębszą wiedzę o przeszłości niż kurs propedeutyczny. Obraz składa się z większej liczby elementów niż epizod, jest bardziej złożony. Zwraca też uwagę na proste związki genetyczne i przyczynowo-skutkowe.

Naucę historii w klasach VII—VIII cechuje ujęcie zagadnieniowe, które wymaga położenia zasadniczego nacisku na rozumienie elementów procesu dziejowego, a więc poszukiwania genezy poznawanych zjawisk, ich przyczyn i skutków, a także wiązanie ze sobą różnych dziedzin życia społecznego. Kurs historii w tych klasach ma charakter bardziej szczegółowy, co ułatwia młodzieży uświadomienie ciągłości procesu dziejowego i złożoności jego mechanizmów. Program stanowi próbę odejścia od tradycyjnego sposobu przekazywania wiadomości, uwzględniającego jeden sposób interpretacji historii. Stopniowo wprowadza się tematy umożliwiające ukazanie uczniom różnych, często odmiennych poglądów na przyczyny i skutki wydarzeń i zjawisk historycznych.

W zakresie realizacji zadań kształcących zaleca się organizowanie różnego rodzaju ćwiczeń. W klasach niższych powinny one być możliwie proste, oparte raczej na formach zabawowych (np. inscenizacja niektórych ważnych wydarzeń historycznych). W klasach wyższych można i należy organizować ćwiczenia trudniejsze i bardziej złożone (np. analiza wybranych fragmentów tekstów źródłowych, konfrontacja różnych rodzajów pisarstwa historycznego).

4. Środki i metody nauczania

Decyzje doboru środków dydaktycznych i metod nauczania pozostawia się nauczycielowi. Należy jednak brać pod uwagę fakt, że podawane wiadomości powinny stanowić tylko niezbędną podstawę samodzielnego wysiłku myślowego uczniów do wykrywania związków między zdarzeniami, ich porównywania, uogólniania i wartościowania, sprawdzania słuszności przytaczanych twierdzeń, umiejętnej selekcji danych itp.

W klasach niższych ze zrozumiałych względów dominować będą metody podaj-

ce. Wykład powinien być poprawny pod względem rzeczowym, spójny, logiczny, barwny, silnie oddziałujący na wyobraźnię ucznia.

W klasach wyższych należy preferować metody poszukujące, a zwłaszcza prace pod kierunkiem oraz nauczanie problemowe. Ważne jest, aby absolwent szkoły podstawowej zdał sobie sprawę z dyskusyjności niektórych sądów historycznych i próbował sam — na podstawie dostępnych materiałów — odpowiadać sobie na nurtujące go pytania.

Ważnym środkiem dydaktycznym w nauczaniu historii jest i pozostanie podręcznik szkolny. W klasach niższych należy wdrażać uczniów do starannej lektury podręcznika, a także nauczyć umiejętnego korzystania z zamieszczonych w nim mapek, ilustracji, fragmentów źródeł, tabel itp. W klasach wyższych zaleca się organizowanie samodzielnej pracy uczniów na podstawie podręcznika, tekstów źródłowych i odpowiednio dobranej lektury uzupełniającej.

Ważnym narzędziem pracy ucznia i nauczyciela są materiały kartograficzne: mapy i atlasy historyczne. Należy wyrobić u uczniów nawyk lokalizowania wydarzeń historycznych; w miarę możliwości nauczyć ich korzystania z materiałów kartograficznych przy rozwiązywaniu zagadnień historycznych.

W szerokim zakresie powinny być też wykorzystywane w nauczaniu historii — zwłaszcza w klasach niższych — środki audiowizualne, które ułatwiają uczniom wyobrażenie przeszłości, a także zwiększają zainteresowanie przedmiotem. W miarę możliwości zaleca się organizowanie wycieczek historycznych i lekcji w muzeum.

Utrwalanie wiadomości powinno towarzyszyć w pracy nad nowym materiałem. Zaleca się stałe nawiązywanie do poznanych wcześniej wiadomości, organizowanie specjalnych lekcji poświęconych systematyzowaniu i utrwalaniu wiedzy. Szczególną wagę należy przywiązywać do rozumienia i przyswajania przez uczniów pojęć historycznych, nie tyle w sensie znajomości, ile w zakresie umiejętności posługiwania się pojęciami w różnych kontekstach znaczeniowych.

5. Korelacja z innymi przedmiotami

Przed rozpoczęciem nauczania historii należy przeprowadzić analizę dydaktyczną programu w kontekście zadań szkoły oraz korelacji z innymi przedmiotami.

Nauczanie historii powinno cechować dążenie do integralnego wiązania różnych dziedzin życia społecznego. Dlatego trzeba skupiać i syntetyzować wiadomości zdobyte przez uczniów na lekcjach innych przedmiotów. Na przykład wiadomości w dziedzinie fizyki, chemii, biologii, geografii mogą i powinny być na lekcjach historii powiązane z całokształtem warunków kulturalnych, społeczno-gospodarczych i politycznych, panujących w danym okresie historycznym. Nauczyciel historii ma też możliwości wykazywania wpływu nauk przyrodniczych i społecznych na rozwój techniki, życia społecznego i kulturalnego.

Wiele istotnych związków ma historia z nauką języka polskiego. Historia ułatwia umiejscowienie w czasie i należyte zrozumienie treści utworów literackich oraz opisywanych w nich zdarzeń z przeszłości. Lektura polonistyczna, zwłaszcza historyczno-literacka, poszerza wiadomości, przybliża epokę i potęguje emocjonalny stosunek do przeszłości. Należy pamiętać o specyfice utworów literackich w sferze poznawczej wyrażającej się w fikcji literackiej.

Szczegółne znaczenie w omawianiu elementów historii kultury ma nawiązywanie do wiadomości uczniów z lekcji muzyki i plastyki.

Powazną pomocą na wszystkich szczeblach nauczania historii są wiadomości i umiejętności z geografii. Znajomość środowiska geograficznego pozwala lepiej zrozumieć przemiany społeczno-gospodarcze i polityczne. Ponadto lekcje geografii przyczyniają się do wyrobienia lepszej orientacji przestrzennej i sprawności w posługiwaniu się mapą.

Trzeba pamiętać, że wiedza historyczna jest potrzebna uczniom na lekcjach innych przedmiotów humanistycznych i społecznych, m. in. stanowi podstawę wiedzy obywatelskiej.

Nauczyciel historii powinien zapoznać się z programami nauczania innych przedmiotów zarówno w zakresie treści, jak i umiejętności. Pozwoli mu to zorientować się, jakie wiadomości rzeczowe oraz pojęcia zostały już wprowadzone na lekcjach innych przedmiotów, aby na lekcjach historii móc się do nich odwołać, uzupełnić je i rozwinąć.

II. UWAGI SZCZEGÓLOWE

Klasa IV

Nauczanie historii w klasie IV stanowi etap propedeutyczny przygotowujący uczniów do systematycznego uczenia się historii w klasach V—VIII. Uczeń klasy IV po raz pierwszy styka się z wiedzą historyczną wyodrębnioną w osobny przedmiot nauczania poprzedzony licznymi, lecz luźnymi informacjami w klasach I—III o życiu ludzi w dawnych wiekach. Specyficzne cechy nauczania historii w klasie IV wynikają z właściwości psychicznych i możliwości poznawczych uczniów w wieku 10—11 lat.

Materiał nauczania umożliwia barwne przedstawienie obrazów z przeszłości oraz rozwijanie zainteresowań uczniów historią. Punktem wyjścia każdego tematu są epizody ujęte w formę opowiadania. Zakres treści poszczególnych tematów określają informacje historyczne obejmujące wydarzenia, daty i nazwiska.

Epizody wskazane w programie mają charakter propozycji. Nauczyciel ma prawo doboru epizodów. Tam, gdzie to jest możliwe, można posługiwać się materiałem z historii regionalnej lub lokalnej.

Dział I — *O czym będziemy się uczyli na lekcjach historii* — zapoznaje uczniów wstępnie z przedmiotem nauczania na podstawie przykładów z najbliższego środowiska.

Materiał nauczania zawarty w dziale II — *Życie ludzi w dawnych czasach* — ukazuje zmiennność czasu historycznego na przykładzie przeobrażeń życia ludzi od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy. Kształtowanie pojęcia czasu historycznego na tym etapie nauczania odbywa się przez uświadomienie uczniom zmian w kulturze materialnej obrazujących życie ludzi w różnych okresach historycznych.

Materiał nauczania działu III — *Obrazy z dziejów Polski* — przedstawia epizody z dziejów ojczystych. Są one bliskie rozumieniu i uczuciom dziecka, odpowiadają poziomowi jego rozwoju intelektualnego. Podobnie jak materiał nauczania poprzednich działów ma on rozwinąć zainteresowania historią, przygotować do systematycznego uczenia się historii przez coraz lepsze rozumienie perspektyw czasu, wzbogacanie pojęć. Program klasy IV rezygnuje z ciągłości historycznej. Świadomie zostały

wybrane z historii Polski momenty podstawowe, które wydają się najbardziej dostępne umysłowi dziecka.

Program ma charakter elastyczny i daje nauczycielowi znaczną swobodę w doborze tematyki zajęć. Otóż nie wszystkie tematy wymienione przez program są obowiązkowe. Program zawiera tzw. trzon programowy, a więc wykaz tematów obowiązkowych do zrealizowania we wszystkich klasach czwartych oraz tematy do wyboru. Tematy działu I i II mają charakter obowiązkowy w całości. Natomiast w dziale III występują tematy obowiązkowe i fakultatywne. W dziale III na 39 tematów — 27 ma charakter obowiązkowy (są one opatrzone gwiazdką), 8 ma charakter fakultatywny, a pozostałe można opuścić lub według uznania nauczyciela niektóre z nich opracować. Elastyczny program pozwala nauczycielowi uwzględnić zainteresowania uczniów i ich możliwości poznawcze, a także szerzej wprowadzić tematykę regionalną i lokalną.

Dobór obrazów i ich zestawienie ukazuje najważniejsze zmiany polityczne, społeczne i kulturalne zachodzące w dziejach ojczyźstych. Poszczególne epizody wprowadzające poznanie wybranych faktów historycznych są osnute na tle wydarzeń historycznych, wiążą się one z postaciami i miejscowościami historycznymi. Ważną rolę odgrywają tu informacje nauczyciela, które wraz z epizodami dają przybliżony obraz faktu historycznego.

Cele dydaktyczno-wychowawcze i możliwości percepcyjne uczniów wskazują sposób ujmowania materiału historycznego: obrazowość i żywość ujęcia, prostotę i jasność wypowiedzi nauczyciela. Realizacja tego postulatów będzie możliwa, gdy obrazy będą przedstawione plastycznie, oddziałując na umysł i uczucia dziecka. Preferować należy metody słowne (barwny opis, opowiadanie) oraz poglądowe (wykorzystanie ilustracji, przezroczy, filmów).

Na tym poziomie uczniowie powinni być wdrażani do umiejętnego korzystania z podręcznika oraz wybranych fragmentów beletrystyki historycznej.

Realizując II i III dział programu klasy IV trzeba przeprowadzić z uczniami ćwiczenia z linią chronologiczną, aby nauczyć umieszczania faktów w przedziałach czasowych (3500, 1000, 250 i 100 lat) w celu lepszego wyobrażenia perspektywy historycznej oraz przemian w czasie. Nie wprowadza się jeszcze pojęć: „przed naszą erą”, i w „naszej erze”. W toku realizacji III części programu należy wprowadzić ćwiczenia z mapą, wykorzystując wiadomości uczniów z lekcji geografii. Uczniowie powinni wskazywać na mapie Polski (geograficznej i historycznej) występujące w materiale nauczania ważniejsze miejscowości, rzeki itp.

Do procesu dydaktycznego należy w miarę możliwości wprowadzić elementy zabawy przybliżające uczniom wydarzenia historyczne. Wskazane jest organizowanie inscenizacji wybranych obrazów historycznych na podstawie scenariusza przygotowanego przez nauczyciela. Można także organizować quizy i konkursy historyczne.

Klasa V

Materiał nauczania klasy V obejmuje rozległy okres historyczny od czasów najdawniejszych aż do średniowiecza (XIII w.).

W okresie tym powstawały i narastały nierówności majątkowe i społeczne, tworzyły się coraz wyższe formy organizacji społecznej. Wielkie osiągnięcia społeczeństwa starożytnego Wschodu, a przede wszystkim starożytnej Grecji i Rzymu w dzie-

dzinie kultury i nauki uformowały solidną podstawę, na której opierała się cywilizacja europejska wieków następnych. W końcowej fazie tego okresu pojawiły się przesłanki umożliwiające powstawanie państw i narodów średniowiecznej Europy. Program obejmuje również okres kształtowania się i rozwoju feudalnych stosunków społecznych, gospodarczych i ustrojowych, a także powstania i umacniania się państw europejskich, które przetrwały do czasów nowożytnych. W okresie tym rozwój Europy postępuje odmiennie niż społeczeństw innych kontynentów. W sferze kultury dominuje światopogląd religijny.

W programie klasy V rozpoczyna się kurs historii Polski stanowiący podstawową i główną część programu. Jest to okres narodzin i umacniania się państwa oraz rozbięcia dzielnicowego.

W toku realizacji programu nauczyciel powinien zwrócić uwagę m. in. na to, że doskonalenie narzędzi i metod pracy prowadziło do podniesienia się poziomu życia ludzi. Ważne jest też zrozumienie przez uczniów wpływu położenia geograficznego i warunków naturalnych na życie ludzi i charakter ich zajęć. Uczeń powinien zrozumieć następstwa pojawiania się nierówności majątkowych, społecznych i politycznych (bogaci — biedni, wolni — niewolnicy, feudałowie — zależni chłopci, panujący — poddani).

Jednym z najistotniejszych zadań nauczania w klasie V powinno być również uświadomienie uczniom znaczenia dorobku świata antycznego w dziedzinie nauki i kultury dla epok późniejszych. Materiał programowy klasy V zawiera historię starożytną obok dziejów Polski. W miarę możliwości należy podkreślać żywotność wielu istotnych elementów tej kultury w czasach współczesnych (np. alfabet, zasady architektury antycznej, teatr).

Przy omawianiu przełomu starożytności i średniowiecza ważne jest ukazanie uczniom odmienności zasad rodzącego się świata feudalnego (powstanie nowych podziałów politycznych) oraz procesu kształtowania się Europy średniowiecznej. Należy też przedstawić powstanie i wzajemne oddziaływanie najważniejszych kręgów kulturowych (Europa Zachodnia, Bizancjum, islam) we wczesnym średniowieczu. Materiał nauczania klasy V powinien kształtować nawyk rozpatrywania dziejów ojczystych w powiązaniu z tłem dziejów powszechnych, np. uczeń powinien dostrzegać związek między sytuacją polityczną Polski na przełomie X—XI wieku, a polityką Ottonów i Henryka II.

Kształcenie uczniów w klasie V wymaga nieustannej troski o zachowanie zgodności pomiędzy stopniem trudności zdobywanej przez uczniów wiedzy historycznej a ich możliwościami poznawczymi. Nauczyciel powinien przedstawić fakty z przeszłości w sposób możliwie obrazowy i plastyczny. Zadanie to powinno ułatwić pogrupowanie materiału nauczania (w pierwszym półroczu) w formie wyodrębnionych epizodów — obrazów.

Możliwie często należy posługiwać się środkami poglądowymi (ilustracje, prze-zroczka, modele), a także starannie dobranymi fragmentami literatury pięknej (np. J. Parandowski — *Dysk olimpijski*). W toku nauczania należy możliwie często wykorzystywać materiały historyczne.

Efektem nauczania w tej klasie powinno być zrozumienie przez uczniów wczesnych faz rozwoju społecznego, a szczególnie procesów różnicowania majątkowego i społecznego ludzi oraz formowania i rozwoju państw. Uczniowie powinni rozumieć

odmienności ustrojów politycznych świata starożytnego i pojąć różnice między formacją niewolniczą a feudalną.

Uczniowie będą mogli poznać zarówno najważniejsze osiągnięcia kultury antycznej (np.: pismo, religia, literatura, prawo, sztuki plastyczne, matematyka, astronomia), jak i kultury średniowiecznej.

Realizacja materiału klasy V pozwoli na wzbudzenie u młodzieży uczucia podziwu i szacunku dla pracy ludzi najdawniejszych epok. Uczniowie rozumieją, że na wspólny dorobek cywilizacyjny ludzkości składają się osiągnięcia różnych narodów.

Pożądanym jest pokazywanie istniejącej zależności pomiędzy stopniem udziału obywateli w życiu politycznym i społecznym, a osiągnięciami w dziedzinie kultury (rozkwit kultury w warunkach demokracji ateńskiej i jej regres u schyłku starożytności i wczesnego średniowiecza). Wojny grecko-perskie stanowią okazję do ukazania różnic między greckim wojskiem obywatelskim walczącym w obronie ojczyzny, a zwerbowaną przy użyciu siły armią agresywnego państwa perskiego. Lekcje poświęcone igrzyskom olimpijskim w starożytnej Grecji dają możliwość ukazania głębokich, humanistycznych i do dziś aktualnych założeń tych igrzysk.

Przy omawianiu dziejów średniowiecza należy zwrócić uwagę na kształtowanie się i rozwój stosunków feudalnych. Niezbędne jest ukazanie roli i miejsca Kościoła w życiu społeczeństwa i państwa feudalnego, zwłaszcza w Polsce.

W zakresie realizacji celów kształcenia ważne jest, aby uczeń klasy V: umiał z uwagą wysłuchać opowiadania nauczyciela; potrafił przygotować opowiadanie na określony temat z zachowaniem chronologicznego następstwa faktów; posiadał wstępną umiejętność pracy z podręcznikiem; był w stanie ułożyć prosty plan; potrafił wskazywać na mapie.

Ważne jest przeprowadzenie z uczniami ćwiczeń z taśmą chronologiczną (m. in. obliczanie różnicy czasu — liczby lat — między wskazanymi wydarzeniami historycznymi i dniem dzisiejszym, określanie czasu wydarzeń, wprowadzenie w rachubę czasu — wydarzenia sprzeczne z naszej ery). Istotna jest także umiejętność sporządzania ważnych zestawień chronologicznych.

Klasa VI

Materiał programowy klasy VI obejmuje okres od zjednoczenia państwa polskiego na początku XIV wieku aż po czasy napoleońskie i próby odzyskania niepodległości. Jest to okres rozkwitu feudalnych stosunków gospodarczych, społecznych i ustrojowych, a także kryzysu feudalizmu oraz narodzin i rozwoju stosunków kapitalistycznych w Europie. Zasadniczym zadaniem nauczyciela historii w klasie VI jest zapoznanie uczniów z przełomowym znaczeniem epoki nowożytnej dla ukształtowania się świata współczesnego. Przy omawianiu renesansu należy zwrócić uwagę na dominującą pozycję kulturalną Włoch w tym czasie; w zakresie stosunków społeczno-gospodarczych — na powstanie systemu kolonialnego i jego skutki oraz na początki i rozwój stosunków kapitalistycznych. Jeśli chodzi o stosunki polityczno-społeczne, to uczniowie powinni poznać proces powstawania i rozwoju nowożytnej Europy, zwracając szczególną uwagę na Wielką Burżuazyjną Rewolucję Francuską i czasy napoleońskie. Dla zrozumienia dziejów ojczystych szczególne znaczenie ma zjednoczenie państwa polskiego oraz ukształtowanie się monarchii stanowej, a zwłaszcza poznanie osiągnięć Polski XVI wieku, następnie genezy, przejawów i skutków kryzysu państwa

i społeczeństwa polskiego w XVII w., wreszcie odrodzenia życia społeczno-politycznego, gospodarki i kultury po I rozbiórce Polski. Należy dbać, aby uczniowie dostrzegali związek między gospodarką, stosunkami społecznymi, politycznymi i kulturalnymi (np. kryzys Rzeczypospolitej XVII i XVIII wieku, rewolucja we Francji), zdawali sobie sprawę ze związków między historią Polski a powszechną (np. przyczyny upadku państwa polskiego).

W klasie VI dominować będzie pogadanka jako podstawowa metoda przekazywania uczniom wiadomości historycznych. Stopniowo powinien nauczyciel wprowadzać rozmowę nauczającą, rozwijać umiejętności uczniów w zakresie pracy z podręcznikiem, jak również posługiwać się tablicami chronologicznymi, mapami historycznymi, przezroczami, ilustracjami.

Ważne jest, aby uczniowie zapoznali się z prostymi publikacjami popularnonaukowymi i nauczyli się z nich korzystać, zwłaszcza w klasach wyższych. Należy przy tym odróżniać tekst zbeletryzowany od literatury popularnonaukowej. W tej klasie trzeba doskonalić samodzielną pracę ucznia z podręcznikiem, organizować dyskusje nad odpowiednio wybranymi problemami i postaciami, np. Stanisławem Augustem. Pożądane jest sporządzanie przez uczniów tablic chronologicznych, słownika poznawanych terminów, stopniowe wykorzystywanie tekstów źródłowych.

Uczeń powinien znać i rozumieć m. in. następujące procesy i zjawiska historyczne:

- rolę Krzyżaków w dziejach Polski;
- rozwój kultury, oświaty i sztuki oraz uniwersalny i stanowy charakter kultury średniowiecznej;
- zjednoczenie państwa polskiego i budowę monarchii stanowej w Polsce;
- polityczne tendencje integracyjne Europy Środkowej i Wschodniej (unie: polsko-węgierska, polsko-litewska);
- problem turecki w Europie późnego średniowiecza;
- początki demokracji szlacheckiej w Polsce;
- przyczyny i przebieg wielkich odkryć geograficznych;
- unię lubelską i jej konsekwencje polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturalne (zwrot ku wschodowi) w powiązaniu z rolą i znaczeniem rozkwitu Polski w XVI wieku i załamania w XVII wieku;
- rolę stosunków polsko-moskiewskich i polsko-rosyjskich w XVII i XVIII wieku w związku z kryzysem i upadkiem Rzeczypospolitej;
- dzieje Sejmu Wielkiego i jego reform (należy doprowadzić do przekonania, że społeczeństwo polskie potrafiło dźwignąć państwo z upadku);
- podstawowe założenia ideologii oświecenia kształtujące u współczesnego człowieka stosunek do świata i ludzi;
- Wielką Burżuazyjną Rewolucję Francuską i jej znaczenie w ukształtowaniu zasad politycznych XIX- i XX-wiecznej Europy.

Uczeń powinien dojść do przekonania, że pozytywnymi zjawiskami w dziejach Polski były m. in. tolerancja religijna, pokojowa koegzystencja wielu narodowości i kultur w ramach państwa polskiego.

Należy przy tym podkreślać prawo narodów do samodzielnego bytu państwowego, patriotyczne i obywatelskie postawy polskiego oświecenia, wyjaśnić negatywną rolę takich zjawisk, jak: prześladowania religijne, kolonializm, poddaństwo chłopów.

egoizm stanowy szlachty, wszelkie formy wyzysku, anarchia, ingerencja państw obcych w sprawy innych narodów itp.

Niezbędne jest, aby uczeń klasy VI rozwijał umiejętność sporządzania systematycznych notatek z wypowiedzi nauczyciela lub z podręcznika, a także konstruowania planu lekcji. Uczeń powinien także przygotowywać tablice synchronistyczne oraz wyrabiać w sobie nawyk korzystania z atlasów, map, encyklopedii i słowników.

Klasa VII

Materiał nauczania klasy VII obejmuje stosunkowo krótki okres trwający około 100 lat, ale obfitujący w ważne wydarzenia i zjawiska związane z genezą współczesności. Jest to czas upadku ustroju feudalnego w wielu krajach i dynamicznego rozwoju kapitalizmu, a jednocześnie narastania ostrych sprzeczności klasowych w łonie społeczeństwa kapitalistycznego w skali światowej.

Należy zwrócić uwagę uczniów, że pojawianiu się nowoczesnych ruchów politycznych, postępowi w zakresie nauki i techniki, a także kultury i sztuki towarzyszyły takie zjawiska, jak nędza i wyzysk mas pracujących, dławienie ruchów wolnościowych w Europie oraz podboje i brutalna eksploatacja kolonii. Na tym tle rodzi się i rozwija socjalizm naukowy — ideologiczna podstawa emancypacyjnych dążeń klasy robotniczej i jej walki o obalenie wszelkiego wyzysku i ucisku. Przybliżenie młodzieży sylwetek Karola Marksa, Fryderyka Engelsa, Włodzimierza Lenina i innych działaczy międzynarodowego i polskiego ruchu robotniczego jest jednym z ważnych zadań nauczania historii w klasie VII.

Materiał nauczania pozwala też na uwypuklenie związków między poszczególnymi dziedzinami życia społecznego w XIX wieku i na początku XX wieku.

Omawiając dzieje Polski XIX wieku, należy zwrócić uwagę na trudności rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego ziem polskich związane z brakiem własnego państwa i podziałem ziem polskich między trzech zaborców. Jest to okres uporczywych, ofiarnych walk narodowyzwoleńczych, a także pracy organicznej nad rozwojem gospodarki, oświaty i kultury. Należy podkreślić, że pozytywizm i romantyzm to nie wykluczające się, lecz wzajemnie uzupełniające się postawy i dążenia.

W pierwszej połowie XIX wieku motoryczną siłą narodu jest jeszcze szlachta, pod koniec jednak tego okresu na plan pierwszy wysuwa się klasa robotnicza, która bierze na siebie główny ciężar walki o postęp, sprawiedliwość społeczną i niepodległość. Należy też uwypuklić takie momenty, jak wkład Polaków w rozwój cywilizacji i kultury powszechnej, ich udział w walkach „za waszą i naszą wolność”, współpracę rewolucjonistów polskich i rosyjskich, bohaterstwo działaczy polskiego ruchu narodowyzwoleńczego i robotniczego oraz ich walkę o wolność i sprawiedliwość.

W realizacji celów kształcenia niezbędne jest zapoznanie młodzieży z analizą tekstów źródłowych typu normatywnego, jak konstytucje, programy polityczne, deklaracje ideowe itp. Chodzi o to, aby uczniowie zrozumieli klasowy sens poszczególnych ideologii, a także systemów ustrojowych i politycznych.

W zakresie metod nauczania zaleca się stosowanie, obok pogadanki, „pracę pod kierunkiem”, a także organizowanie dyskusji nad wybranymi problemami, np. celowość walki zbrojnej w okresie Wielopolskiego, lub pracy organicznej po upadku powstania 1863 roku. Należy umożliwić uczniom zapoznanie się z różnymi poglądami

na wymienione kwestie, gdyż odmienne punkty widzenia na te same sprawy stwórzają niezbędne warunki do podjęcia dyskusji.

Uczeń klasy VII powinien poznać i zrozumieć najważniejsze zjawiska objęte programem nauczania, a zwłaszcza:

- reakcyjne cele „Świętego Przymierza” i metody ich realizacji;
- główne etapy kryzysu feudalizmu na ziemiach polskich;
- przyczyny i główne przejawy dążeń do niepodległości i postępowych przemian w Europie w pierwszej połowie XIX wieku;
- znaczenie Wiosny Ludów;
- powiązanie polskich walk narodowyzwoleńczych z narodowymi i rewolucyjnymi walkami ludów Europy;
- znaczenie okresu romantyzmu dla kultury polskiej oraz świadomości narodowej;
- genezę i główne założenia socjalizmu naukowego;
- konsekwencje społeczno-polityczne upadku Powstania Styczniowego;
- następstwa zjednoczenia Włoch i Niemiec;
- wpływ postępu technicznego na rozwój gospodarczy;
- cele i zadania powstających masowych partii politycznych;
- przyczyny i główne przejawy idei organicznikowskich oraz ugodowych na ziemiach polskich po upadku powstania 1863 roku;
- rolę Galicji doby autonomii w rozwoju życia umysłowego i kultury polskiej;
- znaczenie I Proletariatu, PPS oraz SDKPiL w dziejach polskiego ruchu robotniczego;
- genezę polskiego ruchu ludowego i polskich partii burżuazyjnych;
- znaczenie rewolucji 1905 roku;
- przemiany w nauce, technice, oświacie i kulturze II połowy XIX wieku i na początku XX wieku;
- genezę i przebieg pierwszej wojny światowej;
- umiędzynarodowienie sprawy polskiej w czasie pierwszej wojny światowej;
- historyczne znaczenie Rewolucji Październikowej.

Uczeń powinien dostrzegać zależności sytuacji Polaków w trzech zaborach i losów sprawy polskiej od aktualnego układu stosunków międzynarodowych i sytuacji wewnętrznej w państwach zaborczych.

Jednym z efektów dydaktycznych nauczania historii w tej klasie powinna być umiejętność wykazania przez uczniów znaczenia nauki i techniki dla rozwoju gospodarczego i przemian cywilizacyjnych i społecznych.

W zakresie celów ideowo-wychowawczych duże znaczenie ma m. in. stworzenie w psychice uczniów emocjonalnych więzi z polskimi tradycjami walk narodowyzwoleńczych, rozbudzanie poczucia solidarności z dążeniami wyzwolenческими ludów kolonialnych i walką o wyzwolenie społeczne. Uczeń powinien przyswoić sobie tradycje wspólnych walk rewolucjonistów polskich i rosyjskich przeciwko caratowi.

Uczeń klasy VII powinien umieć lokalizować fakty historyczne w czasie i przestrzeni, doszukiwać się związków przyczynowych i genetycznych pomiędzy nimi, dostrzegać współzależność zjawisk politycznych, gospodarczych, ustrojowych i kulturalnych. Ponadto uczeń powinien nabrać sprawności w posługiwaniu się encyklopediami i słownikami, umieć dokonać analizy prostego tekstu źródłowego o charakterze deklaracji politycznej.

Klasa VIII

Program klasy VIII składa się z dwóch części wzajemnie ze sobą powiązanych: historii najnowszej Polski i powszechnej od końca pierwszej wojny światowej aż po zakończenie II wojny światowej oraz wybranych zagadnień historii współczesnej od 1945 r. do odwołania stanu wojennego w Polsce w 1983 roku. W miarę upływu czasu cezurą końcową będzie przesuwana, aby doprowadzić edukację historyczną młodzieży aż „do naszych dni”. Wyodrębnienie dziejów współczesnych z historii najnowszej ma podkreślić szczególnie silne powiązania niedawno minionej przeszłości ze współczesnością. Chodzi tu także o podkreślenie, iż dzieje współczesne w porównaniu z dawniejszymi epokami znajdują się w początkowym stadium badań historycznych, stąd i wiele interpretacji oraz ocen dotyczących historii współczesnej ulega w miarę postępu badań naukowych istotnym zmianom. Dlatego w poznawaniu dziejów współczesnych niezbędne jest podkreślanie, że nasza wiedza na ten temat jest niepełna, a oceny na miarę aktualnego stanu wiedzy.

Jest to okres bardzo istotny w historii powszechnej. W wyniku Rewolucji Październikowej powstało i umocniło się pierwsze w dziejach świata państwo socjalistyczne. Stało się to przełomowym wydarzeniem w historii najnowszej.

Uczeń powinien zrozumieć najistotniejsze zjawiska i procesy w dziejach Polski i świata okresu międzywojennego — odrodzenie się państwowości polskiej, powstanie pierwszego państwa socjalistycznego, kryzys systemu burżuazyjnego, istotę faszyzmu oraz znaczenie powstania światowego systemu socjalistycznego.

Był to również niezwykle ważny okres w dziejach narodu polskiego. Po czasach rozbiorów powstało niepodległe państwo polskie. Lata między I a II wojną światową odegrały istotną rolę w dziedzinie pogłębiania świadomości narodowej i państwowej Polaków i umacniania się ich patriotycznych postaw. W okresie II Rzeczypospolitej zaszły procesy integracyjne w dużym stopniu niwelujące skutki rozbiorów w sferze politycznej, gospodarczej i kulturalnej. Należy zwrócić uwagę na szczególne znaczenie państwa dla prawidłowego rozwoju narodu. Jednocześnie w tych latach toczyła się walka klasowa z rządami burżuazyjnymi. W walce o niepodległość przeciwko okupantowi hitlerowskiemu rozwijał się i umacniał polski ruch robotniczy, w którym szczególną rolę odgrywali komuniści. To właśnie działalność i myśl polityczna polskich komunistów i innych postępowych ugrupowań politycznych legła u podstaw Polski Ludowej.

Materiał nauczania obejmuje również II wojnę światową. Do najważniejszych problemów należy ukazanie genezy faszyzmu, jego roli w rozpętanu wojny światowej oraz zbrodni wobec ludzkości, a zwłaszcza narodu polskiego.

Bardzo ważne jest zrozumienie przez uczniów:

- zależności dziejów Polski i powszechnych (np. międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości Polski);
- związków między różnymi sferami życia społecznego (np. powiązań między społeczną strukturą II Rzeczypospolitej a jej trudnościami gospodarczymi i politycznymi);
- genezy ważniejszych zjawisk powszechnych (np. ogólnego kryzysu burżuazyjnego systemu demokracji parlamentarnej, kryzysów gospodarczych);
- znaczenia dziejowego II Rzeczypospolitej dla rozwoju i umocnienia świadomości narodowej Polaków;

— zmian politycznych, jakie przyniosła światu i Polsce II wojna światowa.

Przekazywanie młodzieży wiedzy o dziejach Polski i świata w okresie powojennym powinno odbywać się równoległe z kształtowaniem odpowiednich postaw politycznych i właściwego stosunku do najważniejszych problemów świata powojennego.

Uczeń powinien mieć świadomość powiązania Polski z krajami socjalistycznymi i miejsca naszego państwa w tym obozie. Do spraw najważniejszych z zakresu historii współczesnej należą:

- problemy związane z budową socjalizmu w Polsce zarówno w aspekcie osiągnięć, jak i błędów;
- kierunki przemian politycznych, społecznych, gospodarczych i kulturalnych;
- uświadomienie sobie przez młodzież miejsca i roli Polski wśród krajów socjalistycznych;
- zrozumienie roli klasy robotniczej oraz PZPR w życiu kraju;
- znaczenie ZSRR i krajów socjalistycznych we współczesnym świecie.

Uczniowie klasy VIII powinni zrozumieć najistotniejsze zjawiska i procesy dokonujące się w Polsce na tle wydarzeń światowych przed i po II wojnie światowej: przemiany społeczne i ustrojowe, rolę ZSRR i krajów socjalistycznych we współczesnym świecie.

Jednym z najważniejszych efektów nauczania historii w klasie VIII musi być kształtowanie właściwych postaw ideowych i politycznych młodzieży, jej stosunku emocjonalnego i racjonalnego wobec najważniejszych problemów państwa i narodu. Uczniowie powinni zrozumieć miejsce i rolę Polski we współczesnym świecie, a zwłaszcza wśród państw socjalistycznych. Szczególnie ważne jest zrozumienie znaczenia stosunków polsko-radzieckich.

Uczniowie klasy VIII powinni zdać sobie sprawę z płynności granicy czasowej między przeszłością a teraźniejszością oraz uświadomić sobie trudności wynikające z ocen zjawisk należących do historii współczesnej. Powinni zdawać sobie sprawę z wpływu, jaki wywiera brak dystansu czasowego na opisywane i analizowane zjawiska.

Konieczne jest dalsze doskonalenie form wypowiedzi ustnych, zwłaszcza dyskusji. Uczniowie powinni prawidłowo posługiwać się mapami, atlasami i encyklopediami, a także na tym poziomie nauczania odróżniać niektóre rodzaje piśmiennictwa historycznego, zwłaszcza beletrystykę od literatury popularnonaukowej, jak również sporządzać wypisy z literatury popularnonaukowej.

Z punktu widzenia dalszej edukacji ważna jest także umiejętność przeprowadzania analizy tekstu źródłowego. Uczeń powinien doskonalić umiejętności interpretacji i oceny faktów i ludzi.

Jednym z najważniejszych efektów nauczania w klasie VIII jest wyrabianie u uczniów krytycznego stosunku do pozanaukowych przekazów historycznych.

ISBN 83-02-02876-2

ISBN 83-02-02876-2

